

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Grigore M. Alecsandrescu

Opere complete

I

Poezii

Epistole, satire, fabule, epigrame,
traduceri

cu o

culegere asupra vieții și operei poetului
și însemnări

de

EM. GÂRLEANU

870

Biblioteca pentru Toți

care conține la o vreme, este astăzi aproape completă și publică noi lucrări, literare, științifice, de artă. Dăm aici, în ordine alfabetică, numai numele marilor literați români, ale căror opere s'au retipărit:

Ion Agârbiceanu, Gr. Alexandrescu, V. Alexandri, Bănățeanu Popovici, D. Bolintineanu, Brătescu-Voinești, Caragiale, Al. Cazaban, Gh. Coșbuc, I. Creangă, Traian Demetrescu, V. Demetrius, Petre Dulfu, M. Eminescu, N. Filimon, N. Gane, Em. Gârleanu, Ion Ghica, Oct. Goga, Hașdeu, Heliade, St. O. Iosif, Ispirescu, Lecca, Minulescu, O. Dobescu, Pan, Pătrășcanu, Ranetti, R. Roman, Sadoveanu, Slavici, Stamatiad, Teleor, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu.

LITERATURĂ! ARTĂ! ȘTIINȚĂ!

Steluța

Orășelele de provincie sunt ca niște muzee, în cari rămâi surprins, regăsind lucruri pe cari le-ai văzut odată, mode ce dorm uitate prin vitrine, portrete vechi ce-au comemorat o faptă peste care a curs nepăsătoarea năvală a anilor.

Diferitele districte sunt multiplele ochiane ale unui panopticum, făpturile și lucrurile pe cari le vezi, sunt la fel sau ți se par așa și cu toate acestea, dacă-ți fixezi bine atenția și vei avea puțină răbdare, ca să privești, vei vedea că deși toată lumea aceasta, ce se mișcă îndărătul ochianelor de sticlă, pare aceeași, e totuși aparte, deși din acelaș neam, are nuanțe deosebite, deși arată un vag aer de familie la întâia privire, e cu totul neasemănată, dacă o cauți de aproape.

Oricum, toate sunt mai prietenoase, oamenii au un aer mai potolit, atmosfera patriarchală mai dăinuește încă, vechile cântece sentimen-

tale mai urmează să răsunе și să te înduioșeze cu farmecul lor negrăit.

„Steluța“ lui Alexandri răsare încă fidelă pe cerul provinciei și taraful de lăutari ce-o cânta pe înaltul unei estrade. Într'o cafenea obscură, m'a înduioșat ca și întâia oară când am auzit-o.

Două viori, un clarinet, un violoncel plângător ca un glas omenesc și un contrabas, s'au pus de acord pentru a reînvia apusa romanță.

În amurgul ce împânzia lumina, cei cinci oameni, ce aveau să evoce o stea, cu un aer trist și funerar aproape, ca și cum ar fi pus ceva misterios la cale, au prins să se întrebe din strune și din clape. Un arcuș a filat o notă și o lungă șuviță de păr alb desprinsă s'a rupt și a plutit o clipă în aer ca un funigel rătăcitor. O șoaptă gă-gavă, scăpată de desubtul unei clape ca dedesubtul unui dinte bătrân, a alergat parcă să întâlnească nota filată; tremolo, ca un pas greoi și nesigur, ce-ar trece deasupra unor dale clădite peste o boltă, contrabasul a urmat și el să răspundă că-și aduce aminte.

Aerianele punți întinse de vibrații au ajuns de la om la om; ca niște fire nevăzute sunele, desrobite din înaltul unui arcuș, au înfășurat molatec clarinetul, s'au furișat trecând pe gă-tul bătrân al contrabasului, au revenit în meandre, s'au animat pe după cuele negre ale vio-

loncelului și i-a prins pe toți par'că într'o plasă nevăzută, într'un paianjeniș aerian de simpatie.

Și, puși de acord, legați așa ca niște credincioși într'o rugăciune, taraful a început să cânte.

Glas omenesc ca să plângă cuvintele nu s'a ridicat, dar romanțele cunoscute n'au nevoie de cuvinte. Rotunda gură, ce face de obicei o pată de umbră într'o ramă de fildeș, nu s'a arătat peste capetele celor strânși în comuniune; și nici nu era nevoie de ea, căci cei ce cântau mimau în acelaș timp, sau mai bine zis sculptau fără de voce cu gesturile lor, desnădejdea amară a absentelor cuvinte.

Melancolic, aproape perpendicular, ca și cum ar fi fost râtezat de pe grumaz, se rezema capul primului viorist pe străvechea lui vioară; plin de desnădejde și pasionat de-ai fi spus că strânge în brațe un trup pentru o ultimă îmbrățișare, se pleca cel mai bătrân peste contrabasul lui; cu sprâncenele arcate în circumflex își săruta vârful clarinetului, ca pentru o despărțire, cel ce-și tremura degetele pe clape; pasionat, asemeni unui amant ce ține pe umăr capul iubitei lui, cercând s'o înduioșeze cu amintiri trecute, își ținea cel mai tânăr dintre ei violoncelul, șoptind ca într'o ureche imaginară; și numai secundul, dintre toți, osânditul să fie isonul, părea absent și avea aerul să spue cu gestul lui monoton: „la ce bun să vă mai în-

duioşaţi, şi să plângeţi o biată stea pierdută?”
Aşa cântau în amurgul acela întristat cinci oameni durerea unei stele şi nici că durere mai adevărată nu m'a înduioşat şi mi-a adus lacrimi în ochi fără de voe.

Lungă şi tremurătoare, plângerea române trezită din strune şi din clape, din lemne sonore şi din tremurate degete, din braţe ridicate în aer şi din suflul puternic ce umflă un piept se răspândia, picurându-şi lacrimile nevăzute în paharele de bere începute, ale rarilor clienţi în goalele cupe rămase pe margini de mese în farfuriile de pe etajere ce se treziau şi ele vibrând, în ochii tânărului chelner ce avea şi el un suflet sentimental, pe umedele mustaţe ale bătrânului patron ce ofta, aducându-şi şi el aminte şi în sufletul meu ce venia şi el să caute o altă stea călătoare.

Astfel am reauzit străvechea romanţă uitată de demult, într'un oraşel de provincie, departe de Capitală, unde modele se schimbă într'una figurile şi gesturile se primenesc mereu, iar tristeţele şi sentimentalele cântece ale bătrânilor noştri nu mai trezesc lacrimi în ochii nimănui.

Intr'un amurg de toamnă

Ca un gând rău noaptea se târăşte şi o mâhnire neînchipuită urcă din lumea plantelor. O umbră umedă şi verde, ca răsărită din adâncul unei mlaştini, topeşte formele şi în toată mâhnirea aceasta sufletul meu dornic de lumină luptă şi el, ca o flacără ce stă să se stângă...

Aşa trebuie să fi fost la începutul lumilor, pe atunci când regnul vegetal stăpâna pământul. Arbori şi plante uriaşe, erburile ori florile monstuoase, în aburii ce stăpâneau deapururi, trebuie să se fi strevăzut ca în fundul unui vis, sau ca o natură zămislită şi căzută în adâncul unei ape.

Şi cum nu se auzia un cântec pe atunci, ori un tril sfios de pasăre, cum nu bătea un fluture din aripi şi nici pas nu suna ca să treziască ecouri, astfel e şi în colţul acesta de natură, unde ne găsim amândoi după o dulce zi de dragoste...

Singurele puncte de senin sunt ochii tăi; dar nu

știu cum, prin ce misterioasă ambianță cele ce ne împresoară, s'au depărtat și s'au făcut străini, de parcă nu mai sunt ochii ce i-am sărutat cu câteva clipe mai înainte. Mâna ta e rece și inertă, ca și când tot sângele s'ar fi retras din ea, și parcă negurile verzi, ce s'au ridicat, au pus ca un zid fragil și diafan între noi. O exalație puternică de foi moarte s'a trezit în aer, și câteva lacrimi de ploae, căzând din ram în ram, au prins să sune.

Tu ți-ai retras mâna și ai pus un spațiu între noi doi, și gestul acesta l-ai făcut cu atâta energie, în cât am înțeles că era o luptă în tine, o voință de a te recăpăta, de-a afirma că ești singură în fața naturii. Și-atunci, privind trist la tine și împrejurul meu, am văzut ca într'un fulger, că în toată lumea aceia ce ne înconjură, în toată frăția aceia aparentă de ierburi și de ramuri ce se amestecă, în toate trunchiurile acelea vii, în cari urcă și stăruie ceva, e o tendință numai: aceia egoistă, de a fi singur și de a lupta pe socoteala sa pentru a-și apăra ființa.

Frunzarele făcute valuri când bate vântul, masa aceia verde care mișcă, freamătă, se despletește și se îndoiește, părând că e un singur trup ce se împotrivește contra furiei destructive a morții, e o părere numai, și fiecare creangă ori foaie, pentru ea luptă căutându-și partea de soare.

Și-acum, când moartea era pe aproape, în nemișcarea asta, rigiditatea fiecărui fir de iarbă, înțepenirea dreaptă a fiecărui arbor, lupta îndărătnică a fiecărei flori, vădiau și mai bine aceasta. Fiecare părea că vrea să amâe un sfârșit, să prevină o agonie. Fiecare părea că vrea să lupte dârz contra toamnei, nepăsător de soarta celui de alături.

Și cu câteva zile înainte, când soarele ardea peste toată lumea aceasta, creangă cu creangă se înfrăția, foaie lângă foaie se alătura, floare lângă floare își pleca obrazul și din mișcarea aceasta porniau un murmur dulce, vroind parcă să întregească o simfonie, să arate ce strâns sunt legate între ele și cât sunt de mult odrasla aceluiaș pământ.

Și când gândiam acestea, tu dreaptă te-ai ridicat de lângă mine și, fără un cuvânt, fără un gest, rigidă aproape, ai pornit pe cărăruia pe care ne întorceam de obicei aproape îmbrățișați, spre casă. O foaie galbenă s'a desprins dintr'un înalt de creangă, a plutit ca un fluture obosit și a căzut pe urmată. Și un cuvânt n'am îndrăznit să îngân nici eu, înțelegând că strigătul meu ar fi înfiorat și mai mult tăcerea. Și te-am lăsat să pleci, urmând instinctiv pilda ce mi-o dădea natura împrejmuitoare. Am respectat simțirea ta, așteptând raza prietenoasă de soare, ce va da un alt aspect naturii.

Și rămânând în singurătatea aceia, am lăsat să crească noaptea.

Și noaptea mai verde, mai tristă, mai spectrală, a crescut, învăluindu-mă ca o apă și ne mai având alături căldura mâinii tale, nici picăturile de senin ce sunt ochii tăi, m'am lăsat și eu gândurilor triste. Am înțeles că suntem singuri, că ori și ce-am face și ori cât de puternic ne-am uni gurile când poruncesc simțurile, că ori cât ne-am încleșta brațele și am căuta să ne facem numai un trup, suntem tot singuri, ori când și pretutindeni singuri.

Și între acestea, printre crengile unui brad, luminile orașelului îndepărtat au clipit una după alta ca niște stele licăritoare, au tremurat, până ce întregul brad s'a aprins ca un uriaș pom de crăciun, care m'a făcut să sper că vor mai veni zile dulci și că albastrul ochilor, care m'a făcut să sufăr în seara aceia de toamnă întunecată, se va limpezi și va răsfrânge în el altfel natura și gândurile ei ascunse.

Paradoxele unui mûribund

Când ți-e dragă viața și simți că mai presus de ea durerea vitregă, care poartă atâtea nume diferite, a pus stăpânire pe trupul tău, pe inconstiența ta făptură de lut, scânteia vie a minții care mijeste încă și luptă înainte de a se stinge, trebuie să sufere îmmiit mai mult, căci dânsa sufere în etern, pe când trupul o clipă numai.

Candela de lut, în care a lucit lumina, e a lutului, pe când lumina ce-a ars în el, dacă puterile ar fi ajutat-o și recele și înghețatul vânt al morții i-ar fi fost prielnic, putea să ardă o veșnicie.

Ești în pat bolnav, între albele cearșeafuri ce mâine pot să-ți slujească de giulgiu și viața jos în stradă ori în jurul tău merge înainte, îți trimite veselele ei sgomote și e greu să te resemnezi. În minuta aceea e sigur că nu se poate să nu te gândești la toate câte ai fi vrut să le faci și să nu ți se pară cu putință să le

înfăptuești, dacă le-ar mai îngădui timpul. Și cât timp pierdem mereu și neconținut cu toate acestea.

*

Ori cum, dacă ți-a rămas cât de puțin eroism, trebuie să privești senin moartea în față, să înlături aparatul ridicol al ultimelor despărțiri, să nu faci mărturisiri în orele supreme, căci întreg trecutul vieții tale e dator să fie o mărturie a ceasului acesta negru și moartea nu poate schimba nimic, nefiind stăpână de cât pe forma ta exterioară.

Unora însă, cărora le-a plăcut totdeauna decorul și au căutat să pară veșnic ceeace nu au fost, precum își pregăteau o eșire de efect dintr'un salon, tot astfel caută să fie și în fața morții

Pe aceștia nevoia unei atitudini i-a urmărit totdeauna și singura dată când n'au putut s'oi, au fost desigur numai atunci când mâinile și picioarele le-au fost învăluite în scutece.

Cetirile vechi poate li vin în minte, pilde de măreție antică, poate frumoasa moarte a lui Socrate, fastuosul sfârșit al elegantului Petroniu, sau al cine știe cărui erou din vremuri fabuloase.

Atitudinea din urmă, gestul care să încremenească în amintirea celor cari te-au văzut plecând, cuvântul care să chinuiască timpanul contemporanilor, iată la ce se gândesc unii, când

mâinile palide se crispează fără voce deasupra cearșafurilor albe.

Eu, însă, în așteptarea negrului ceas care se apropie, visez liniștit și singur în fața jăratecului care se fărâmă și, ca să-mi trec vremea, pun în cumpănă rostul și înțelesul anumitelor cuvinte pe cari le repet încet.

Rostesc cuvântul *bun*, precum rostesc și cuvântul *rău* și mă întreb, pentru ce aceste două calificative sunt datorate cu laudă ori cu dispreț unor oameni, de ce sunt ele calități ori defecte și întru cât sunt responsabili cei ce le au drept zestre prin moștenire și ereditate?...

Pentru a fi bun sau rău nu se cere dară nici o cheituaială de energie, nici o sforțare, nici o bunăvoință și, deci, lucrurile acestea mie îmi sunt absolut indiferente. Buni și răi sunt la infinit și numai nuanțele prin care pot trece aceste două calificative, fețele deosebite, subtile care se pot afirma, mă fac să mă mai întorc o clipă asupra acestor două vorbe și să mă joc puțin cu ele...

Aud pe unii că a fi bun înseamnă a fi îmbrăcat într-o piele de miel și a purta garnitura de blană albă a celei mai simbolice nevinoșii, înseamnă a fi desarmat, sau mai bine a nu avea nici o armă naturală, precum nu are această rară divină erbivoră, de cât șirul de mărgăritare pe care i l'a pus natura în gură, o limbă roză care devine interesantă numai

după ce poartă un ornament de pătrunjel și induioșetorul behăit pe care îl aruncă vântului, luând cerul drept mărturie pentru multele nedreptăți ce le poate îndura în scurta lui carieră.

A behăi dar pe un ton plângător, rostogolind cerul în ochii vizi, în cari visul și gândirea n'au coborât niciodată, a nu-ți arăta dinții de cât firelor de iarbă și a te lăsa să te ducă supremul și capriciosul destin unde vrea și unde-i place, fără să i te împotrivești, aceasta însemnează, a fi bun?

Acesta e simbolul pământesc, îmblănita imagine albă pe care au găsit-o oamenii ca s'o opue cuvântului *rău*.

Din catacombe, unde l'au zugrăvit întâii creștini pe pereți, și-a făcut apariția și a eșit în lume pentru a putea fi idolatrat la lumina zilei, distinsul erbivor beatificat și adăpat cu sfânta aghiazmă.

Plin de preceptele învățate la lumina făclii-
lor, și în mirosul fumului de tămâie cădelnițată,
s'a furișat în suflete și a început să propo-
văduiască cultul blândetii, supunerii și iertării.
Transformat în om a întors cu bunăvoință cea-
laltă față a obrazului lovit, găsind astfel înain-
tea lui Horațiu paradoxalul aforism care zice:
bis repetita placent, s'a învoit să-și ducă singur
crucea pentru a fi răstignit, și-a întins mâinile
într'un ultim gest de binecuvântare deasupra
capetelor celor ce-i slujiau un burete cu oțet

ca să-și stâmpere setea, ori îi puneau o cunună
de spini pe frunte, cum i se cuvine unui supra-
om, și-apoi și-a dat duhul într'un cuvânt de
ertare, făcând astfel un suprem elogiu mielului
imaculat, pe cere îl purta în suflet.

Pus astfel în valoare, inofensivul dobitoc a
început a fi adorat și s'a urcat pe altar luând
înseși proporțiile cerului și a esenței divine.

Astfel înțeleg mulți semnificația cuvântului
bun și ochii lor se induioșează și devin plân-
gători, mâinile li se împreună, gura li se des-
chide rotundă rostindu-l și glasul lor modu-
lează aproape un behăit, ca și cum prin asta
ar vrea să arate că divinul dobitoc nu-i ab-
sent în sufletul lor...

...Și dacă rostesc cuvântul *rău*, din umbrarul
unui copac sădit într'o grădină paradisiacă, o
altă jivină cu capul triumghiular, cu ochiul in-
teligent și plin de ascunse gânduri, mi se înfă-
țișează ochilor îndoindu-și flexibilul gât ca un
semn de întrebare.

Acesteia i s'a aruncat în cărcă ponosul tot
și toată răspunderea ancestralelor noastre pă-
cate, pentru că într'un minut de estetică plă-
cere a rămas extaziată în fața unui nud ce
nu avusese grija să-și ascundă grațiile.

Coborât din copacul paradisiac a călătorit
prin el apoi, ca o panglică undoioasă a alunec-
cat prin ierburi și s'a ascuns printre flori, și-a
însușit când culoarea drumurilor, când a frun-

zarelor, cu mai multă fantazie de cât cel ce deține recordul nevinovăției, subtil și astucios s'a făcut când mic și nebăgat în seamă, când enorm și strălucitor, a împrumutat valurilor înmlădierea lor, a furat licăririle stelelor și și le-a pus în ochi, a distilat veninurile necunoscute ale ierburilor și și le-a însușit, ca să le aibă drept armă.

Ca un cablu încolăcit cu grijă în jurul lui însuși, ca o panglică netrebnică aruncată de o femeie, ca o dungă de întuneric ori ca o undă de lumină, gonit de pretutindeni de vechiul blestem, cel ai cărui ochi privesc ca dintr'un triumphi, căutând să-și ascundă până și urmele pe unde merge, a meditat îndelung la soare, până ce într'o zi s'a găsit într'un capăt de cărare cu cel beatificat de atâtea veacuri.

Și tânguitor glasul celei îmbrăcate în hermină a întrebat atunci pe cel întâlnit în cale:

— „Cine ești tu și ce cauți la răspântiile alpe ale drumurilor, care închipuesc o cruce și un etern simbol?... Te-a fascinat imaginea aceasta a brațelor întinse, care arată orizonturile goale și nu duc nicăiri, meditezi tu oare poema jertfei inutile, jinduești poate la hermina asta albă, pe care sunt osândit s'o port de-o veșnicie?”

Nervos, cel ce medita liniștit la soare, și-a deșirat atunci extremitatea opusă și, agitând clopoțelul din vârful ei, a impus un minut tă-

cere Bunătății ce voia să se destăinuiască. Galbeni ca două rotunduri de aur, întrevăzute în punga unui avar, fulgerătorii ochi luciră și apoi se stinseră, iar un glas călătorind ca dealungul unei subterane răspunse ursuz:

— Eu sunt o biată jivină ca și tine, care a trebuit să accept forma ce mi-a dat-o capricioasa și nebuna fantazie a unui creator, sunt purtătorul de instincte, de calități și de defecte ale unei rase, și nu mă simt nici înjosit, nici mândru, de cele ce unii le numesc daruri iar alții păcate. Dacă am drept armă veninul, eu nu l'am cerut nimănui, și mi-am găsit pungile pline când m'am născut: dacă n'am glas ca să pot înduioșa, pot să fluer ca să-mi arăt nemulțumirile, dacă n'am picioare ca să umblu și să calc de multe ori în străchini, am vertebrele flexibile ca să pot sălta, și, dacă am coadă, o am ca să mă revolt când mă calcă cineva peste ea. Aceasta-i, pe scurt, portretul meu de care nu sunt mândru, după cum ți-am mai spus, pentru că nu mi l-am făcut eu singur, ci alții“...

Oricum, bun sau rău, scânteia vie a minții care mijește și luptă înainte de a se stinge, suferă simțind că se va face întuneric: bun sau rău, miel sau șarpe, laolaltă vom dormi cu paradisiacele ori infernalele noastre legende. Fiecare ese însă din lume, cum socoate și marea draperie cu funebrele ei falduri recade tot atât de rigidă și nepăsătoare și asupra unora și a celorlalți.

NUMĂRUL 27

— Pe un tablou al „Junimii” —

Am sub ochi tabloul comemorativ al „Junimii”, o serie de capete care se etajează, o piramidă de efigii care se suprapun, o îngrozitoare hecatombă de decapitați, pe care cine știe ce erou sângeros și plin de ironie și-a pierdut vremea să le clădească craniile ca o pildă că toate trec cu vremea...

O hidră amenințătoare cu șaptezeci și patru de capete privește cu încredere viitorul, un strugure monstruos făcut din boabe diferite atârnă într-o ramă pe un fond negru de culoarea infinitului, o pleiadă de ambiții se înfățișează sub diverse măști, o vecinătate de necunoscuți se luminează de aureola acelor câțiva fericiți ce-au isbutit să-și scoată capetele dincolo de negrul cerc pe care moartea îl ține, ca un clown sinistru, la intrarea neantului.

Nepăsător și cu acelaș gest teatral și automatic, postumul *Nestor Hayek*, după ce s'a acoperit cu funebrul giulgiu de mușama, ca să facă întunec în straniul lui aparat în care toate se văd pe dos, ne-a lăsat medalionul acesta ciudat, intrând apoi pentru totdeauna în camera-i obscură.

Și obiectivul n'a ales; a fost nepărtinitor și indulgent, cum i se cade să fie oricărui obiectiv, s'a înduioșat și a înscris, și-a deschis pleoapa, ca un ochi ce stă mult la întunec, și a prins ce-a văzut pe retina lui, bun și rău, frumos și urât, ca un ochi operat de cataractă, ce se bucură de lumina ce i-o redă un operator.

Și chipurile, imperioasele și simandicoasele barbișoane, lucitoarele chelii, unde asaltul sistemului pilos s'a oprit ca în fața unei redute cu neputință de atacat, spânatecele figuri virane, peste care parcă ar fi trecut un nemilosiv taifun, nesfârșitul exemplar eșit din fundul lacului Caspic, ce te miri cum a mai putut să impresioneze sensibilă membră și să poată grefă întunec peste întunec, ninsori timpurii pe vârfuri de piscuri, precum și precoc senilități pe abrupte povârnișuri, toate laolaltă, ca în fundul unui ochi uriaș ce-ar avea șaptezeci și patru de irisuri, au venit să se așeze, ca tot atâtea pupile, peste care recea, imperioasă și violeta pleoapă a morții de mult s'a lăsat.

Și eu, dela marginea neantului meu, privesc

atâtea neanturi; eu, dela capătul stăruințelor mele și trudnicelor ambiții care mă îmboldesc, mă uit la atâtea ambiții și trude ațipite; eu, cel ce am pozat cu atâția alți tovarăși ai mei în fața atâtor obiective, privind medalionul acesta, încep să mă înfior și să simt întunerecul, doliul și frigul nepăsătoarei camere obscure.

Ca pe o hartă sculptată, trec mâna peste tabloul acesta, ca un orb ce-ar pipăi cu degetele relieful ce-l lasă un ascuțiș pe o suprafață lucie, ca pe întinsul unor ape ce le-a sorbit focul lacomului soare, lăsând să li se vadă tăinuitele prăpăstii și vulcane, ce le ascundeau în fundul lor, călătoresc, și mă mir cât de puține înălțimi au rămas, pe care să mă pot urca spre a privi mai de aproape cerul. Ce curios și zbuciumat continent, ce amestec de linii mixte, a lăsat linia orizontală a apelor reîntorcându-se în soare!

Goale de pupile au rămas multe irisuri, împrejmuite de neant au rămas ovalele globuri întoarse, neîndurate s'au lăsat întunecatele cor-tine ale dibaciului operator peste atâtea trufii, chipuri anonime reprezentate printr'un număr sunt astăzi majoritatea acestei pleiade, cercuri de-adura date pe panta nepăsării cele mai multe din cercurile ce-au căutat să facă un mănunchi...

Serioasă însă, tristă aproape, tânără încă, voluntară totuș, privește enigmatică figură a

marelui *Caragiale* din alveola acestui grup de coralier, un număr al mulțimii este și el pe tabloul pe care îl privesc, ca un ocnaș într'o celulă, ca un osândit la veșnica muncă, ca un stigmat pe umărul lui poartă și el un număr, acela de **27**, dar numărul acesta i-a fost cu noroc.

27 Ianuarie 1912.

Pe un volum ce nu se mai citește

La o anumită vârstă viața-i făcută din regrete, din însemnări răzlețe, pe margini de cărți, din scrisori vechi și pagini uitate. Ele sunt patrimoniul unei vieți trecute, relicviile scumpe pe care le porți pretutindeni, unde te duce soarta, priosul sentimental pe care îl revarsă sufletul în ore tănuite. Săltarele, dacă n'au fost devastate de mâni geloase, păstrează în ele ca un crematoriu ce a mai rămas din cel ce a fost altădată. Eu am păstrat multe și, când mi-e dor de trecut, mă închid în casă și le recitesc cu drag. Răscolesc și-mi aduc aminte, și așa am dat și peste niște scrisori ale lui Păun.

Recitindu-le, am revăzut ca prin farmec Roma, m'am văzut cu el pe înaltul terasei grădinii Pincio, privind amurgitul soarelui ce cobora îndărătul cupolei Sfântului Petru. Venind dinspre Corso, echipajurile elegante se țineau lanț, și elegantele zilei veneau să-și arate toaletele,

făcând ocolul grădinii. Subt ramuri, busturile de marmoră, de pe înălțimea soclului, priveau impasibile cu ochiul lor de piatră alaiul acesta trecător ca sigur de nemurirea lui. Ploile și umezeala însă, le cam deteriorase la mulți nasul; păsările, cu fantazia lor decoratoare îi respectase prea puțin pe mulți. Florile minunate își răsfățau policromia lor strălucitoare, și ca alte flori ambulante, scăpate din straturi, seminariștii cu rantiile lor de diverse culori, luminau umbra, se proiectau pe zidurile masive de verdeată, se adunau în mănunchiuri, ori dispăreau brusc, ca niște efecte de prismă. Un colb vioriu de floare de liliac scuturată rățăcea, și noi, pe lespezile calde, priveam și visam, neștiind că în curând ne vom despărți pentru a nu ne mai vedea.

Seara aceasta liniștită, pe înaltul terasei grădinii Pincio, (nume pe care și l-a ales ca pseudonim) e suprema amintire ce-o am despre dânsul.

Eu am căzut bolnav apoi și n'am să uit niciodată cu ce grijă și dragoste de frate m'a îngrijit. În orele de acalmie, cum eu nu mai puteam să umblu, așezat pe marginea patului meu, el căuta să-mi deslușească impresiile lui, să-mi spue ce-a văzut fără de mine. Povestea frumos, și mi se pare ciudat că nimic din acele impresii nu s'a resfrînt în puținul cât l-a scris. Era un senzitiv timid și blajin și dacă versurile lui se par demodate astăzi, nu trebuie să

se uite că pe atunci aducea o notă nouă, și că la vârsta aceea nu era destul de format, ca să fi putut da tot ce ar fi fost în stare. Nu era o poezie rafinată de om cult, pe el nu-l obsedau citirile și complicațiile autorilor străini, el simția și trăia pe socoteala propriei lui simțiri, și era un înfrânt, deși mulți au căutat să găsească accente de revoltă în opera lui.

Din Roma și din trecerea noastră prin Italia, nu găsesc nici un rând, nici o imagină în versurile lui, câteva note stinghere și palide doar într-o pagină de proză, unde spune că a trecut prin Bolonia, Veneția și Florența. Și eu mi-aduc aminte, cu toate acestea de multe lucruri care l-au impresionat adânc. Imi aduc aminte că la Bolonia, în orașul acela tăcut și trist, ne-am dus împreună într'un fastuos cimitir, făcut din galerii de marmoră, cu urne pline de flori, cu molizi și ciprezi funerari. Dealungul galeriilor, împodobite de statui rigide, în aspectul somnului din urmă, ne văd cum treceam, orbiți de literele aurite ale inscripțiilor, și cum ne-am oprit la un simplu monument de piatră, fără flori, fără ornamente, fără nume, sub care dormea, desigur, un om care vroise să i se șteargă amintirea trecerii lui prin lume, și lăsase să i se sape în piatră numai următoarea laconică inscripție, făcută din aceste două vorbe:

Amabat nescire

Un om unic pe lume, care nu voia să se

știe nici cine a fost, nici când s'a născut, nici când a murit, un om care intra în veșnicie cu siguranța că toate sunt deșertăciuni și că el nu e decât un fir de praf mai mult, ce reintră în ordinea eternă a lucrurilor. Ca o sfidare stăteau aceste două vorbe pe simplul bloc de piatră, în fața atâtor bogății și nume fastuoase, ca un exemplu rar de modestie, în fața atâtor ambiții vane și postume. Și știu că el și-a notat adânc în sufletul lui nota aceasta, căci lacrima ce i-am văzut-o atunci în ochi vădea emoția ce o resimțise. Farmecul ruinilor vechi, tot misterul vieții aceleia glorioase, pe care o întâlneam la fiecare pas, risipa aceea de marmoră și de culori văzute pentru întâia dată, trebuia să-și dea rodul.

Dar impresiile primite trebuie desigur să doarmă în sufletele noastre îndelung, ca să capete un farmec. Amintirile trebuie să-și capete patina lor, ca să câștige preț. Ori, zilele la dânsul n'au avut vreme să se aștearnă, nici timpul să se depărteze, pentru a-i da perspectiva necesară, ca tot ce a simțit și-a văzut să se desfacă pe fondul întunecat, care doarme în noi, și să ia ființă. El le-a luat cu dânsul în mormânt și ne-a lăsat nouă numai sentimentalitatea anilor lui tineri:

„Când visezi în dorul ei
„Și iubești fără să știi

sărmane însemnări fugare de dragoste, notații posomorâse de natură, încercări de pasteluri... Inspirația lui e scurtă, dar plină de un farmec dureros și delicat, care te urmărește. Ca un lucru unic notez în treacăt, în afară de influența lui Eminescu, care pe atunci era covârșitoare, pe aceia a poetului O. Carp, acest poet de admirabilă subțire și adâncă cugetare, de care nimeni nu mai vorbește astăzi.

Volumul lui Păun, tipărit în 1896, a devenit o raritate și casele de editură cred că ar împlini o lipsă retipărindu-l pentru bibliotecile lor.

Acel „amabat nescire“, citit pe un mormânt, e prea trist din cale afară, și cum hârtia e mai trainică decât piatra, ar fi păcat să nu păstrăm amintirea lui.

TUNSU HAIDUCUL

Un vânt de teroare suflă peste provincii. Ai spune că vremile eroice ale haiducilor s'au întors. Hoții es la drumul mare, ca pe vremea lui Pasvantoglu, fără frică de autorități și fiecare își teme avutul și stă cu frica în sân pentru gospodăria ori economiile cu trudă adunate. S'ar zice că pleiada cântată de N. D. Popescu a reînviat și că toți eroii lui au evadat din filele atâtor volume, pe care le-a scris ca să ne otrăvească copilăria, căci cine din noi poate mărturisi cu mâna pe conștiință că n'a cetit evanghelia haiducilor și n'a visat să facă la fel cu dâșii?

Un distins confrate, un poet de un subtil talent, care a căzut într'un moment dat victimă, ar putea face mărturisiri curioase. Banda lui, risipită acum, a avut momentul ei de celebritate și începuse chiar să terorizeze pașnicii burghezi ai Iașului și cine știe unde ar fi ajuns poate, dacă autoritățile nu s'ar fi amestecat la

timp! Solemnele jurăminte făcute pe pumnalele de lemn la lumina lunii s'au uitat de mult și dulcele meu confrate întru Apollo, care poartă numele unui haiduc celebru, va surăde cu duioșie de sigur, cetind acestea.

Nu dorul de libertate, nu vraja marilor cordi cari fremuesc, nu setea de aventuri, ori dorul de revindecări și nevoia de a reacționa contra celor tari, cari împilau pe cel slab și îi luau până și cenușa din vatră, scoate astăzi aceste întârziate specimene la drumul mare.

Imprejurările de astăzi nu mai pot face să nască eroii de atunci, căci, în felul lor, haiducii noștrii au fost niște eroi naționali. Ei și-au găsit cântăreții, baladele populare le-au dus faima, figurile lor au tentat pe mulți scriitori și de sigur va mai tenta. Legenda însă i-a îmbrăcat, le-a mărit figurile, le-a deformat faptele, i-a încărcat cu pistoale și iatagane până în dinți și i-a mânjit de sânge cu o dărnicie într'adevăr extraordinară. Călătorii străini cari au trecut prin țara noastră au scris și ei despre dânsii și dacă haiducii lui N. D. Popescu ni se par exagerați și faptele lor aproape imposibile, mine, ce scrie un autor francez, acuiat prin țara noastră, pe vremea ocupației rusești, deslimar, care vârăse toți ciocoi de pe vremea lui în groază.

Nu că vreau să reabilitez această sinistă figură, nici că vreau să dau o redempțiune postumă acestui legendar bandit, dar cred interesant în această vreme ca să arăt cu ce ochi privea străinătatea specimul acesta ciudat, ce trăia în afară de legi și după capriciile fanteziei lui.

După Bèllenger, faimosul Cartuș ori fantasticul Fra Diavolo nu era nimic pe lângă legendarul pălimar Ioniță.

El s'a născut în 1792 din părinți obscuri și săraci. Adevăratul lui nume era Ioniță, refractar ori cărei culturi și trândav ca un lazaron se mulțumea să-și îndestuleze pântecul cu orice găsea și dormea sub orice acoperiș, fie el marele coperiș al cerului albastru. Dela o vreme însă, nevoia îl făcu cioban. Ori în fața vastelor orizonturi pe întinsul cărora vântul își mîna și el nenumeratele turme de nouri, ciobanului nostru improvizat i se ură și, într'o zi, rupând ca un alt Pan o trestie de pe marginea unei mlăștini, își făcu un tulnic și începu să cânte. Stridentele și sibilinele sunete, nefiind însă ajutate de nici o artă, plictisiră tovarășii și Ioniță, ca un bun tovarăș ce era, svârli tulnicul și începu să cânte cu ce-l înzestrăse Dumnezeu. Sonoră și tânără, vocea lui urca în jurul focurilor de băligare ori de vreascuri, sub podoaba înaltului cer înstelat, și-acum tovarășii îl iubeau și nu mai puteau să se sature ascultându-l. Si

s'a făcut că într'o zi au trecut și niște boier care, fermecați de glasul lui, îl luară și-l duseră plocon mitropolitului. Ciobanul devenise psalt și dela doisprezece ani până la treizeci și opt strana avu cel mai cucernic cântăreț cel mai credincios și mai plin de evlavie slujitor. Dumnezeu însă a umplut lumea cu ce-a găsit și în afară de sfinți a mai lăsat și femei pe lumea asta, iar printre femeile acelea, pentru nenorocirea, ori pentru faima aceluia ce trebuia să treacă la nemurire, a făcut și pe una pe care o chema Zinca. Cu cântecul și cu ce mai câștiga cu prescurile ori cu mucerile de la lumânări furate, era însă greu, fiind rește, să poți mulțumii o astfel de femei și cum dincolo de biserică și de chiliile ei se întind atâtea bogății, pe care Dumnezeu le-a lăsat tuturor la început și nu numai unora. Tunsu, într'o bună zi a aruncat sfintele ceașloave și înarmat cu alte arme de cât mucerile și-a adunat treizeci de tovarăși și a luat drumul codrului.

Din molatic și trândav, firea lui se schimbă și marea natură, în sânul căreia se hotărâ să trăiască liber, îl învârtosi și îi dădu ca și fiarelui, toate iscusințele și toate prevederile, ca să poată trăi după capul lui.

Un fel de mimetism curios se deșteptă în el și, ca animalele acelea, cari iau culoarea locului unde se aciuiază ca să doarmă, fă-

cându-se nevăzute, astfel și el, știind că lumea pe care trebuie să o frecventeze și pe socoteala căreia avea să trăiască, poartă haine bogate și toate podoabele, își sacrifică frumoasa coadă împletită ce o purta petrecută prin fes după moda tatarilor, și pe capul tuns chilug de obicei lăsă să-i crească bogata podoabă a pletelor. Vestminte bogate apoi își făcu și gesturile și manierele etichetei de pe atunci le învăță, ca și cel mai de rasă cocon.

Și-așa, într'o bună zi, în timp ce siniștrii bandiți cu fioroase și suspecte mutre eșeau la toate răscrucile, atacând poștalionii și poterele umblau bătând codrii mari, după cel ce se intitula cu pomposul nume de „perceptor general al contribuțiilor indirecte al Valahiei“, negăsindu-l nicăiere, un cavaler fantastic, numai în brandenburguri fir și mătase în minunate calești ori călare pe cei mai năstrușnici cai, apăru pretutindeni, minunând ochii și făcând să tânjească sufletele. Darnicele lui gesturi sămăneau aurul pe unde trecea, pietre scumpe licăreau pe mâinile lui îngrijite, buchetele lui de flori pătrundeau în toate iatacurile, aleasa lui conversație fascina toate grupurile. Ca un alt Fregoli, schimbând ne-numărate costume și admirabil grimat, amabilul nabad, apărea în toate saloanele, făcând deliciul cucoanelor, cărora printre vorbele cele mai dulci și ochiadele cele mai languroase le

restituia juvaerurile scumpe, pe care tovarășii și acoliții lui le prădase cu o zi mai înainte poate, ori imbiind daruri, care bine înțeles că nu-l costau nimic, sau cel mult o lovitură de măciucă bine aplicată. Partide fabuloase de cărți se încingeau și, cum era amabil cu damele, nu mai puțin amabil era și cu partenerii lui, având bunul gust să nu câștige niciodată și lăsând aurul să i se scurgă printre degete, cu o grație pe care n'o cunosc desigur nici miliardarii americani. În saloane, la baluri, la teatru, în toate grupurile unde se aduna lumea, pretutindeni se arăta, spunându-și cuvântul lui și până și în sfatul înaltului divan nu se sfia să intre. Și lumea îl primea, îl admira și-l asculta, luându-l drept cine știe ce străin din alte împărății, fără să se mai întrebe de unde vine și cine e. Ori, cine s'ar fi putut plânge de un așa musafir, mai cu seamă pe vremurile acelea tulburi ale ocupației rusești, când străinii mișunau pretutindeni? Și-apoi, cui i-ar fi trecut prin minte și cine ar mai fi recunoscut în el pe fostul ciobănaș, care cânta din tulnic urmărind goana turmelor de nouri, ori pe vechiul pălimar care cântase atâta vreme nesfârșitele liturghii?

Între aceste însă, hoțiile se țineau lanț și e ciudat că figura sinistrului bandit era semnalată pretutindeni.

Cum se putea el multiplica astfel și când avea vreme să facă toate aceste, Bellenger nu

ne spune, ci se mulțumește să povestească înainte cu o adorabilă seninătate tot soiul de peripeții, care de care mai stranii.

Așa spune că într'o iarnă, când petrecerile sunt în toiul lor, un boier dădea o serată ca să sărbătorească venirea unui nou consul grec. Cucoanele se întrecuseră în găтели, tarafurile de lăutari cântau, și era un chef și-o voce bună, cum nu fusese de mult. Și iată că la miezul nopții, un cavaler în costum unguresc, strălucitor de nestimate, se apropie de o tânără greacă de-o uimitoare frumusețe, și o poartă la cadrulul care tocmai se forma.

Perechile se înlanțuiau, ca niște flori în buchete, femeile se adunau și se desprindeau iarăși, ca o ghirlandă se înșiruiau, și cavaler mai svelt și mai mlădios în mișcări ca streinul cu maina lui plină de brandenburguri nu mai era altul. Contradanțul isprăvit, ultima înclinare făcută, elegant și curtenitor, streinul își duse perechea la loc și, așezându-se pe un scăunel lângă picioarele ei, aduce vorba așa din senin despre ultima hoție a lui Tunsu. Ori se întâmplase ca frumoasa grecoaică, trecând tocmai cu o seară mai înainte prin pădurea Pantelimonului, fusese prădată cu o brutalitate și un curaj uimitor. Natural că toată această ispravă ea o dădea pe socoteala faimosului Tunsu, zăgăvinduo-l în culorile cele mai negre și mai puțin simpatice. Curtenitor, banditul stătea la

picioarele damei și, fără ca un mușchi să tresară pe frumoasa lui figură, o asculta căutând să se reabiliteze.

Grecoaica însă, neștiind pe cine are la picioarele ei așa de supus și de blăjin, urma să istorisească înainte, plângând pierderea giuvaerului scump, pe care mâna nelegiuitului i-l smulsese de la gât, și susținând că mâna aceea brutală, nu putea să fie decât a lui Tunsu, pe care dacă l-ar vedea, l-ar recunoaște dintr'o mie.

Și ca un alt Fra Diavolo, elegantul cavaler surâzând atuncea, scoase cu un nobil gest, de sub straiul lui plin de brandenburguri, o cutioară în care era giuvaerul furat, mai frumos împodobit de cât înainte, i-l întinse împreună cu tabletele lui de bal, pe care însemnă în grabă câteva cuvinte și înclinându-se se făcu nevăzut ca prin minune.

Uimită, frumoasa grecoaică privi o clipă în urma cavalerului dispărut, și-apoi deschizând tabletele, dete un țipăt și leșină, văzând scris pe ele că cel ce-i stătuse la picioare cu o minută înainte, așa de supus, și-i privise cu atâta dragoste în ochi, era însuși fiorosul Tunsu, după care umblau toate puterile lui Kiseleff, căutându-l la toate răscrucile.

Și Bellenger mai adaugă că tabletele de bal și juvaerul lăsat cu atâta dărnicie, făceau mai bine de zece mii de galbeni.

Zinca însă, această ciudată și modernă Dalilă, care-l făcuse să-și arunce mucările și să ia drumul codrului, ori cât de Tunsu era el, a găsit totuș mijlocul să-l piardă. Prea ajunsese sclivisit pălimarul nostru și prea își aducea rar aminte acuma de grațiile ei.

Și așa, ca alți mulți eroi, a murit și acesta pentru că n'a știut să înlăture din viața lui pasiunile și să nu stârnească gelozia celei pentru care, pe vremuri, își purta titva rtunsă chilug și coada frumos împletită și petecută prin fes, așa cum îi plăcea ei.

Astfel apare în cartea călătorului strein figura străvechiului pălimar, căruia i-au făcut o așa de proastă reputație autorii noștri autohtoni.

Era cred timpul să-l reabilitez.

Intr'o Duminecă

Melancolia îți dă și ea câte odată un fir călăuzitor, ființa aceasta nevăzută ce poartă pururi un vâl fumuriu pe față te așteaptă ca din întâmplare la o răscruce și te îmbie să mergi cu ea, te poartă când pe locuri adumbrite, când te scoate pe galbena dună a unei mări și te lasă singur să visezi în fața infinitului, când să pășești pragul unei biserici și să te streкори respectuos în clar-obscurul înălțimilor care tremură nesigur văpaia slabă a candelor...

În alte vremuri o întâlneam mai adese și umblând cu ea de mână mi-am cules cele dintâi impresii. Și iată astăzi, fără să știu cum, m'am întâlnit din nou cu ea și, trecând pragul unei biserici străine, m'am rezemat visător, lipindu-mi fruntea de piatra rece a unei coloane. Ca murmurul valurilor ce cântă potolit la gura peșterilor, arpegiile orgii sunau întretăiate de un cor de glasuri argintii. Înăuntru, de

parte și de alta, ca în două straturi despărțite de o cărare albă, fetele și băieții, pe scăunelele frumos rânduite, citeau în cartea lor de rugăciune.

Toate la fel îmbracate, cu pălărioarele lor de pae subt care stau ascunse, fetele păreau un norod de crăițe galbene, clătinate încet de vânt. De partea lor băieții, îmbrăcați și ei în haina lor de Duminecă, cu părul tuns scurt, cu gene lungi la marginea pleoapelor, își aplecau capetele nevârstnice unul către altul și mișcau lumini albe în aer, întorcând filele.

În fund, în fața altarului simplu, preotul, învestmântat în etola lui, își oficia slujba, ajutat de copilul nevinovat, alb la suflet ca și vestmântul ce-l purta.

Puține lumini, avară risipă de aur și de argint, sgârcită dărnicie pentru tot ce orbește ochii și alungă visarea...

Vitrăliurile însă de sus adunau luminile în florile lor colorate, le îndulceau parcă, una în cuibul ei roș, alta în inima ei galbenă ori albastră și o răspândeau așa subt bolți, iar de acolo în ochii și în sufletul tuturor.

Orga, și ea cu note de umbră, trimetea valuri de împăcare, îmbia la potolire, sfătuia de bine și de ertare, ca un moșneag gângav ce ar fi vorbit la gura unei peșteri...

Și marele farmec al lumii și al sunetelor, dezbrăca parcă sufletele de ce-i rău, luminile

trecute prin misticele roze ale vitraliurilor ză-
grăveau vagul extazului în ochi, armoniile su-
netelor adormiau revoltele demonului ce do-
me în fiecare din noi.

Bătrâni și tineri făceau instinctiv gesturi
sacrate, urmând mișcările preotului, și toate
ființele acestea biciuite de patimi ori de gân-
duri rele, cu un ceas înainte poate, se înfră-
țiau acum și se însenineau prin marea putere
a extazului.

Străin m'am simțit însă acolo și, deslipi-
du-mi tâmpla de pe marmura rece a colo-
nei de care mă rezemasem, cu tot începutul
de împăcare ce simțeam că se strecoară fără
voe, în suflet, am părăsit biserica aceasta
mi-am urmat fumuria tovarășe aiurea. Am o-
lindat pe străzi pustii, m'am amestecat o clipă
prin mulțimea ce curgea ca un șuvoi turbu-
lent, și nepatând să-mi aud gândurile, am tre-
cut un alt prag de biserică, unde credeam
să-mi găsesc frații mei în credință.

Reci, pustii și goale, aci stranele însă
făceau „vis-a-vis”, întinzându-și brațele în de-
șert una către alta, sonor lespezile sunară în
tâmpinându-mă cu ecoul propriilor mei pași.

Mult aur și mare risipă de argint fulgera
jos și până în înaltul altarului, făclii rigide
sfeșnice mari, cu flacăra dreaptă ca niște un-
ghii de foc, arătau parcă pustiul.

Soarele neoprit râdea din înaltul fereștrilor

alungând visarea și extazul și un preot în o-
dăjdii bogate, la auzul ecoului trezit de pașii
mei, eși din sfântul altar, schiță un gest stân-
gaci, însemnând o cruce, deschise o evan-
ghelie și începu să citească.

Un foșnet de filă întoarsă în grabă îndă-
rătul unei strane răspunse și un alt glas se
auzi, alternând cu glasul preotului. Nimeni însă
nu era ca să-i asculte și glasurile acestea două,
obosite parcă de ce aveau să-și spue, se în-
tâlneau ciudate în aer, certându-se parcă, se
înțesau o clipă apoi, ca și cum ar fi fost con-
vinse că în zadar fac zgomot, se despărțeau
subt bolți și se depărtau una de alta, mișcând
unghiile de foc ale făcliilor.

Pentru cine cântau ei, pentru cine îngăi-
mau pioasele cuvinte, când Dumnezeu era
absent de acolo și credincioșii nicăirea...

Și, prețuindu-mi mai mult de cât ori când
călăuza, mi-am lăsat încetișor capul pe umă-
rul ei și am trecut din nou pragul sfântului
templu, ca să caut pe Dumnezeu ori extazul
aiurea.

PĂMÂNTUL

Ce departe sunt poezii și scriitorii de natura adevărată și cât de puțin o cunosc ei, care o cântă! Pădurea pentru dânsii e un decor, zarea cerului un fondal, florile podoabe sclipitoare, întreaga germinație un pretext de poem. A iubi însă pământul, așa cum îl iubim noi cei ce trăim într'o neconținută comunitate cu el, a suferi de durerile lui și a te bucura de marile lui bucurii, e cu totul altceva, spunea vechiul meu prieten, dând într'o parte cu dispreț un volum nou apărut, în care un poet preamăria în stihuri sonore viața câmpenească.

Cel ce a trăit la țară lângă brazdă și trebuie să se despartă de ea, să nu mai simtă mirosul pământului jilăvit de ploaie, să nu mai audă susurul vântului când trece peste spice și poartă ca un nor diafan polenul rătăcitor al vieții, acela nu cântă, nu ticluște silabe sonore, ci plânge, și suferă, se sbuciumă și se îndurerează și nu-și mai găsește astămpăr, până nu se întoarce înapoi.

Eu am simțit-o aceasta și, pentru ca să mă crezi ce-ți spui, află că într'un minut de descurajare, după mulți ani răi și potrivnici, mi-am arendat moșia și am plecat să trăiesc ca mulți alții din venitul ei.

Liber de griji, m'am simțit vesel mai întâi; de ploua sau nu, mi-era tot una, de se urcau prețurile sau scădeau, prea puțin îmi păsa. Natura pretutindeni e la fel, îmi spuneam, copacul e tot același oriunde, gestul semănătorului același, întreaga înfățișare ce o dă un amestec de lanuri ori de arături deopotrivă sunt.

Pe unde am fost însă, am rămas străin, și târziu, am înțeles că ori și ce loc unde am trăit îndelung are un aspect familiar, ca și un prieten drag, ceva deosebit pe care nu-l putem defini prin cuvinte, ceva aparte, făcute din contururi poate, din linii, din armonii, din ambianțe ce întregesc aproape o figură, care te recunoaște și căreia poți să-i răspunzi.

O nostalgie neînchipuită atunci m'a cuprins și fără să vreau m'am întors înapoi, ascultând îndemnul acela necunoscut și cu inima strânsă am venit să revăd locurile pe care le lăsasem. Anii buni se reîntoarseră și în locul lanurilor sărace de grâu, prin care vântul trecea fără să însemne măcar un val, acum talazuri galbene se rostogoliau la soare, în locul hlujanilor pierniciți, hordia nesfârșită a porumbiștilor mergea victorioasă ca o armată către soare.

Liniile și contururile, pe care le lăsasem plâns și triste, râdeau vesele acuma, întregindu-se una pe alta ca să-mi zugrăvească chipul cunoscut, masca deosebită ce-o dăduse naturii locului aceuia care mă recunoștea parcă și se bucura revăzându-mă.

Un contract pe cinci ani însă mă lega de arendaș, așa că toată mulțumirea ce-o resimțeam se împrăstia, și o ură năvalnică contra celui ce-mi stăpânea bunul meu drag îmi cuprinsese sufletul. Ca un copil ce nu-și poate îmbrățișa părintele, ca un amant de la care iubita lui și-a întors fața, ca întâiul om ce-și pierduse raiul așa eram eu. Un dor neînchipuit de-a stăpâni din nou ce stăpânisem, de-a face să crească iarăș prin voința mea galbenele lanuri, de-a vedea din nou picăturile de ploaie cum se scurg pe pământul meu ca lacrimile pe o față dragă, de-a privi soarele aprinzând scântei de lumină pe vârfurile ascuțite ale hlujanilor ca peste un infinit de baionete, mă chinuia.

Dar duhul rău, cum stă totdeauna la pândă, îți ese singur în cale când nu te aștepti, îmi cetia gândurile, și eși ca din pământ sub forma unui fost fecior boeresc, pe care îl apucasem din părinți. Prin ce putere demonică cetia el în inima mea, cine îl înștiințase pe el de suferințele mele, cum putuse ghici remușcările ce le simțeam pentru pământul acesta arendat altuia, nu pot să știu.

Spicele, unul lângă altul, jucau nebune, valuri mari alergau și ajunse la un loc se strângeau în bulboană, fierbând ca o lavă de aur topit ce se revărsa ajungând până la dunga pământului negru, scrisă de cuțitul unui plug de curând pus în brazdă, ca iarăș să revie până unde stam și să se potolească la picioarele mele.

Cu mâna întinsă peste lan, cel ce îmi pricepuse gândurile fără să-l fi întrebat, fără să mă fi destăinuit lui, fără să fi lăsat să-mi iasă un cuvânt din gură, îngână:

— Vezi, frumusețe de lan, cucoane! Aizice că cineva nevăzut, care-i poate norocul, se scaldă în el și taie valurile înnotând voinicește. Uite cum se pleacă apele de aur și cum înfloarește spuma spicelor venind spre dumneata... Nu-i păcat să le fi lăsat altuia? Auzi colo cum vuesc frunzele păpușoaielor și ce mândră roadă a dat pământul, pe care l'ai lăsat altuia... Nu e păcat să fi umblat pe aiurea?

Și fără ca să aștepte răspunsul meu, și ca din întâmplare, scoțându-și o cutie de chibrituri din buzunar, ca să-și aprindă o țigară, mai zise:

— Vrei să te scap eu de el?... Uite, o singură scântee să pui ici, în toată uscăciunea asta și mâine ai moșia înapoi.

Un sunet clar de zurgălăi rupse însă șirul gândurilor mele și, până să pot răspunde de-

monul ce eșise din pământ ca să mă ispitească se și făcuse nevăzut în marea de spice în care o văluire tremură îndelung, ca urma ce o lasă un cristel călătorind nevăzut și dând totuș de știre ochiului ager și încercat al vânătorului.

Patriachal și bun, purtând pe fața lui cinstită și bronzată de vânturi pecetea omului trăit îndelung la țară, arendașul meu, căci el era acel ce venia în sunet de zurgălăi, opri trăsura lângă mine și mă îmbiă să ne întoarcem acasă...

Bun și povățuitor, în timp ce amurgul se lăsa pe fața cunoscută a peisagiului familiar, bătrânul îmi vorbea cu dragoste și împăcare de recolta lui, îmi arăta în dreapta arăturile, îmi dedea povește și pilde, ridica mâna lui tremurătoare peste arături, ca și cum ar fi vrut să arunce o nouă sămânță, făcea gestul circitoare ca să culce palele pe brazdă, și fără să știe gândul rău ce mă muncia, fără să bănuiască grija ce intrase în sufletul meu pentru tot aurul acesta rămas fără pază sub cer, mă învăluia cu prietenia anilor lui bătrâni, cu mulțumirea muncii lui răsplătite, cu mulțumirea noroc ce mi le imbia în viitor pentru mine...

Unde era acum duhul rău? Eșise el, în aori un răspuns al gândurilor mele chinuitoare.

Din cerdacul acesta, unde suntem noi acum,

odată ajunși acasă, eu întrebam cerul fără să mai pot găsi un pic de liniște, tresăream de rumenirile ce se zugrăveau în zări, de înflăcările vâlvătai ce jucau cine știe unde pe miriștile ce trebuiau întoarse, de fie ce lumină ce scăpăra dincolo de sat, unde fremuiau mișcătoarele talazuri ale holdelor.

Fără astâmpăr măsuram cerdacul larg, fără să ascult ce-mi spunea bătrânul cu vorba lui domoală, fără să pricep, fără să pot cugeta la altceva de cât la acel ce, crezând că îmi va face un bine, poate sta gata acum ca să intre în lanuri și să aprindă scânteia ce avea să năruiască nădejile bietului bătrân și toată munca lui cinstită de ani de zile.

O singură scânteie putea să deslănțuie prăpădul, o singură văpaie ajutată de vânt putea să se înalțe și să mistuie într-o clipă truda atâtor luni, o singură voință ajutată de un gând rău putea să nărue ceia ce ridicaseră atâtea energii.

Și ne mai stând la gânduri, am căzut în genunchi atunci în fața bătrânului și i-am spus tot ce putea să se întâmple, i-am mărturisit toată dragostea mea de pământul pe care mă născusem, toate nostagiile ce mă aduceau înapoi, toată întâmplarea cu duhul rău ce eșise din pământ și venise să mă ispitească. Iar cel bătrân, ca unul ce trăise toată viața lui lângă gleblă și care a înțeles, în clipa a-

ceia mare, ceia ce se petrecea în mine și ce însemnează cuvântul acela sublim „dragostea de pământ“, după ce și-a luat măsurile lui ca să împiedice demonul dela făptuirea răului și-a reziliat contractul și mi-a redat pământul după care tânjeam...

Acum poți pricepe, dragul meu, cât preț poate să aibă pentru mine volumul acesta de versuri sonore, pe care îl înlătur surâzând și ce poate să însemne adevărata dragoste de natură al celui ce s'a născut, a crescut și a trăit într'o veșnică prietenie cu pământul.

MAFIA

Am auzit de copil vorbindu-se de asociațiile francmasonice, de o vastă congregație de frați, care au ramificații pe tot pământul, care se recunosc la un semn și sunt gata să se ajute unii pe alții în vreme de primejdie, ori să facă bine pe sub ascuns, unde ar afla o nenorocire.

Mania persecuției însă, îmbrăcând forme diverse, pentru unii, această asociație nu este decât o înfrățire de răufăcători, de oameni dibaci, cari întind lațuri în umbră, de mâni nevăzute ce înalță și urzesc piedici pretutindenii, pentru a împiedica pe cei ce nu fac parte din corporația lor, de a putea trăi pe lumea aceasta.

Să fii bun și mare, scrupulos și cinstit, să ai toate calitățile, e zadarnic dacă nu faci parte din tagma lor. Ori cât ai lupta, până la

sfârșit tot vei ajunge să pierzi slujba pe care o ai; un proces infamant intentat cine știe cui te va scoate din rândul societății și vei deveni un ex om. În zadar vei încerca să strecuri printre lațurile nevăzute, căci ele vor înmulți la infinit și forța aceia obscură până la sfârșit, te va învinge.

În fond, această societate nu e de cât Mafie, îmi spunea un om serios în toată puterea cuvântului, și pe care la urma urmei îl vine să-l crezi, fiind dat că-l știi că a muncit toată viața sa, și-a pierdut rând pe rând toate slujbele pe care le ocupa și a rămas tot sărac, neputându-se aciui nicăirea. Să spun că omul acesta a fost urmărit de o piază rea, aceasta n'ar avea nici un rost. Să crezi ceiace îți spune el de această vastă asociație de bandiți, ar fi iarăș îngrozitor. Apoi, stai și cugetă din nou, că omul acesta, într'adevăr, a muncit toată viața, și că e inexplicabil dacă n'ar fi fost să i se fi pus ceva deacurmeziș să nu ajungă. El vedea în fond francmazoni peste tot. Se muta de ici colo, își da manuscrisele și cărțile pecetluite când la un prieten când la altul și, până la sfârșit, se temea de însăși umbra lui ca de un spion.

Că nu era în toate mințile omul acesta și că avea mania persecuției, asta e sigur. Dar la

urma urmei, dacă am stat și m'am gândit, am văzut că el are puțină dreptate. Căci ce e buna noastră societate de cât o castă de privilegiați, care-și împart toate bunurile și plăcerile vieții? Un om, care vrea să trăiască bine la noi, trebuie să caute cât mai multe cunoștințe, să aibă cât mai multe relații. De aci lupta mare de a pătrunde cu ori ce preț și de a face parte din toate cluburile câte sunt în capitală. Firește că acolo sunt reprezentanți ai tuturor păturilor care ocupă erarhiile. Odată intrat, aurul care se rostogolește pe masa verde îi înfrățește pe toți. Un serviciu făcut la nevoie nu se uită și angajează, și cum în jurul mesei verzi vei întâlni medici, profesori, magistrați dela întâia treaptă până la cea mai înaltă, deputați ministriabili, oameni sus puși, e firesc că ți se vor deschide toate intrările, că având o odraslă le- neșă și nesânguitoare vei alergeră îndată la amicul care e profesor la cutare liceu, și punctul care îi lipsește îi va fi lesne acordat. Ai o pricină, mai mult sau mai puțin justă, desigur, că Themis te va privi cu mai multă indulgență, căci, de! îi ești un tovarăș zilnic, v'ai asociat de atâtea ori la o bancă, l-ai luat de atâtea ori cu atâtea la sută în momentele când îl știai sleit, și codul e elastic, iar voința magistratului suverană. Recomandății vei căpăta câte vei vrea; ori ce juriu pentru ocuparea unei catedre sau al unui post, trebuind fatal să fie

compus din membrii acestor cluburi. Și deci aceiași indivizi, fiind date relațiile lor, se vor găsi ori unde și, pretutindeni între ei. Fiind la toate petrecerile împreună, vor sfârși prin a se cunoaște și a se asemana, biografiile fiecăruia nu vor avea nici un secret pentru celălalt; тай- nele de alcov ori operațiile în marginea codului fiind știute, un serviciu la timp nu se poate refuza.

Ceilalți, dincolo de masa verde a cluburilor, de pologul mătăsos al alcovurilor, de tapetele înflorite ale buduarurilor, ori de draperiile ce închid ușile saloanelor, nu există. E râul turbure și anonim care curge, e neagra mulțime indiferentă, care nu poartă o figură cunoscută, e turma care nu importă. Durerile, nevoile ori truda acestora, nu au ființă, și cei ce nu fac parte din această asociație, ori câtă dreptate ar avea, oricât suflet și inteligență, e inutil să lupte.

Așa dar există o francmasonerie și prietenul meu, care sfârșise prin a avea mania persecuției, avea dreptate în fond. Această Mafie nevăzută era tangibilă, membrii ei pretutindeni veghiau la post. Semnul acela, prin care se recunoșteau, vădit. Zidul care se ridică între unii și ceilalți, într'adevăr există.

Și-mi spun: Oare noi toți aceștia, cari ținem

un condei în mână și știm să punem o idee în mișcare, n'am putea, întrunindu-ne la un loc, să formăm o forță considerabilă, care să lovească ca o catapultă în zidul acesta după care se ascunde nevăzuta congregație? N'avem noi oare destul sarcasm și ironie spre ai urmări cu batjocura noastră, nu suntem destul de destoinici de-a le arunca o pată de cerneală pe față și a-i însemna pentru totdeauna? Să fie oare inerția celor trândavi, mai tare de cât energia noastră în mers? Cărțile noastre pe cari le-am scris, n'ar putea să devie o baricadă în dosul căreia să putem lupta la adăpost? Avem o armă formidabilă, de care nu știm încă să ne slujim, o muiem în lacrimi în loc s'o muiem în fiere, facem flori de stil și podoabe arhitecturale, ne pierdem vremea în jeremiade, uitând că ascuțișul ei poate să împungă, că lacrima de cerneală lăsată în rană poate să cangreneze.

Prin scris se fac toate și dacă bătrânii noștri, cari au stat cu mâinile în sân, acuzându-ne pe noi ceștilalți că ne ridicăm, că nu știm de cât să ne facem reclamă, au stat răslețiți și n'au făcut nimic, să nu urmăim pilda lor, ci să ne strângem la un loc, căci acea forță oarbă și ascunsă, numească-se ea Francmasonerie, Camorra sau Mafia, există într'adevăr și trebuie s'o distrugem.

Doi prieteni

Pe drumuri osebite vremea ne poartă și într-o bună dimineată întâmplarea ne adună iarăși la un loc.

În Sanatoriu cu mobilier alb și liniștitor ziua de ieri mi-a adus un prieten vechi din anii tineri.

Eu am rătăcit prin lume căutând senzații și priveliști noi, m'am înstrăinat umblând prin orașe mari, el a stat locului și a lăsat priveliștile să se perinde pe dinaintea ochilor lui, la țară, în simplitate, deapaururi în contact intim cu natura. Curiozitatea deci era firească. Când ne-am întâlnit, să vedem ce s'a întâmplat cu noi și cu sufletele noastre. Întâi, ca doi veterani, ne-am cercetat privindu-ne pe furiș, urmărind brazdele pe care scurgerea zilelor le-a însemnat pe luciul frunții ori în jurul ochilor și am constatat că timpul este un sclupător ironist, căruia îi place și se desfătă să ridiculizeze făptura aceia pe care Dumnezeu a

făcut-o într'unul din momentele divine sale inspirații.

Măștile vechi însă, încetul cu încetul s'au transpus și eram iarăși noi, cei ce fusesem, cu toate podoabele anilor tineri. Ne-am pipăit apoi sufletele, aruncând ca o nadă, sfiicios, cuvinte. Ne-am întrebat temători de oameni și de lucruri. Ne-am adus aminte de vechi idei estetice, de felul nostru de a privi pe unii oameni, de nimbul și aureolele ce le purtau multe capete și am căutat să facem un bilanț funerar, o catagrafie postumă a celor ce-au fost.

Am vorbit mult și cu o nesfârșită melancolie am văzut că nimic nu este etern și că totul se preschimbă. Mi-am dat seama că inima e o parte din noi, un loc ascuns în care nu trebuie să intri, dacă nu vrei să vezi cât de tare ai îmbătrânit. Am priceput că inima e ca și locul acela neîngăduit de cele trei fete de împărat de pe alt tărâm, lui Făt-Frumos rătăcit prin meleagurile lor. Căci îi ziceau ele: peste tot locul să te duci, de toate să te bucuri, de toate să te înveselești, numai pe locul acela trist, care se chiamă Valea plângerii, să nu pășești și să nu întârziei niciodată...

Dar el n'a ascultat, și într-o zi s'a abătut și a întârziat și pe locul acela ce se cheamă Valea plângerii, de l-a apucat un nețărmit dor de ce-a fost, și a simțit cum îl îmbătrânește vremea clipă cu clipă...

O vale a plângerii e și locul acesta tăinuit ce se chiamă inima noastră, și numai ea ne poate spune cu adevărat vârsta ce-o avem...

Și-așa, intrați odată, amândoi, în valea plângerii, ne-am adus aminte și ne-am întrebat, ca eroul din poveste care-și amintea de toate și întreba: Pe aci a fost un oraș și un sat mai încolo, o împărăție ici și cutare împărat o stăpânea, și mult rămânea mirat, când i se răspundea, că acestea n'au fost niciodată,

De sentimente am vorbit noi, de idei, de minunate împărății în care stăpânea cutare împărat, și dacă nu ne-ar fi fost rușine unul de altul, am fi plâns, căci abia ne aduceam aminte dacă au mai fost!

De oamenii dela târg i-am vorbit eu, i-am povestit prin câte am trecut, fericindu-l pe el, că nu a avut nevoie, ca mine, să se ferească de toate cele, să bage de seamă la căpcănila ce stau căscate pretutindeni gata să te prindă, de lipsa de idealism la care am ajuns cea mai mare parte din noi, în lupta zilnică pentru a putea trăi. I-am descris viața literaților, amabilitatea și bunătatea aparentă a fiecărui confrate și veșnica ședere sub arme a fiecăruia, și am clătinat din cap, fericindu-l pe el, care a trăit departe în murmurul copacilor, care sunt buni și milostivi, dăruitori de floare și de umbră.

Și a zâmbit tristul meu prieten, și mi-a răs-

puns! Tu ai rămas un scriitor și la tine natura e un decor poetic, care-ți slujește pentru a-ți împodobi fantaziile tale și a-ți proiecta figurile imaginare, care-ți place să le creezi. Oamenii cari se adăpostesc acolo, după acest material poetic, care-ți slujește ție și pe care îl idealizează literatura țărănistă, nu-ți sunt cunoscuți. Că e drept să li se acorde lacrimi pentru multele lor dureri, sunt de acord... Inșă că ar fi mai buni, de cât cei de la orașe, aceasta e un cuvânt vag. Că au calități superioare de inteligență, de energie latentă și putere de muncă, aceasta n'o contest. Că trăiesc inșă unul în paguba celuilalt și că e aceeași râvnă la ei de a-și satisface pe cât se poate pornirile firești în dauna ori cărui sentiment și ori cărei morale, asta este tot așa de just. Raporturile mele cu ei, ori cât am căutat, cu ideile pe cari le știi că le preconizam când am plecat la țară, au rămas nule. Bunătate n'am găsit, iubire de aproape nu, dare de mână de ajutor la nevoie, nici atâta. Nevoia primează și acolo ca și la orașe și fie care trăește pentru el, în cât degeaba îți faci iluzii. Dacă am urmat să trăesc acolo, este că e un mijloc de trai ca și un altul. Și dacă mă vei întreba ce iubesc eu acum în viața aceasta, îți voi spune că iubesc vitele. Fără să-mi aduc aminte de paradoxele lui Buffon, m'am împrietenit cu caii, al căror instinct îl prețuiesc mai mult de cât inteligența

semenilor mei. Am simpatii și antipatii pentru vitele albe, și dacă pentru voi, cei de la oraș toți boii sunt la fel și au aceeași asemănare e că nu știți să-i priviți. Pentru mine fiecare are o fizionomie aparte, obiceiurile și ticurile lor, și o întreagă filozofie făcută din răbdare chinuită și de ascunsă resemnare. În ochii lor mari și blânzi, eu citesc marea poemă a naturii, mai mult de cât în ochii oamenilor. Răgetele ori nechezăturile lor mi-au devenit familiare, suferințele lor pricepute și recunoștințele lor vădită. Cât e vorba despre natura ce mă înconjoară, frumoasa natură cu copacii care murmură, ori lanurile de grâu care mișcă valuri blonde la infinit, pentru mine e aproape inexistentă. Copacul e umbra răcoritoare, bună celui trudit, e lemnul ce trebuie să ne încălzească. Lanul blond de grâu, ce mișcă valul la infinit, e pur și simplu pâinea amară și plină de lacrimi, pentru care ne trudim cu toții. Poezie și idealuri știți, și eu versuri în tinerețe și am cântat ca și tine natura, iubirea de oameni și câte alte toate. Și găsindu-ne astfel amândoi, după atâția ani, ne-am gândit că înțelepciunea cea mai mare poate ar fi retragerea pentru totdeauna într'un sanatoriu alb, cu mobilele și perdelele liniștitoare, de unde ai privi cu liniște viața trecând sub geamurile tale, și ai putea să a-dormi împăcat, știind că nimeni n-o să-și mai aducă aminte de tine...

Amintirile simțurilor

...Pe lângă o gospodărie veche se adună tot soiul de oameni. Întâi rămân străini o bucată de vreme, apoi uită de unde au venit, renunță la ce au lăsat în urmă, se obișnuiesc cunoiile fețe și cu lucrurile ce-i înconjoară! și dacă anii trec ajung aproape a face un tot cu ce e al stăpânului și aproape a nu-și mai aduce aminte de viața lor anterioară.

Din soiul acesta era și Moș Toader, și el în ierarhia ce o au slugile, era treapta cea de pe urmă. Moș Toader intrase în curtea noastră ca randaș și cum însușirile lui erau limitate, după douăzeci de ani mai gârbov poate, mai nins de vreme și mai sbârcit la față, rămăsese tot în rangul pe care îl avea de la început.

Vocabularul lui era restrâns ca și nevoile pe care le avea. Un bogat repertoriu de vulgare anateme, câteva expresii pentru a cere imperioasele drepturi ale stomacului, alte câteva pentru a înduioșa din când în când dârnicia stăpânilor și atâta tot.

Trezit cel dintâi în curte, întâia convorbire ce-o avea era cu o bivoliță năpărlită, ce do-micilia sub o șandrama și care își cerea cu care sgomot alimentele, în schimbul laptelui cu care ne nutrea pe toți. Coloquiul era scurt: unțapoi cu fân galben se înălța în aer și se răspândea în eslele înfometatei, o doniță cu apă în care bestia își cufundă suflând botul, un răget drept mulțumire, la care răspundea aceeași veșnică sudalmă — și nimic mai mult.

Donițele deșarte apoi așteptau și, Moș-Toader luându-și cobilița în spate, pornea cum-pănindu-se cu ele la havuzul din piață.

Acolo, adăstând să-i vie rândul, se puneau în curent cu cele petrecute pe la alți stăpâni, căci norodul de rând își are și el gazeta lui orală și știrile lui zilnice de împărtășit.

Cine avea bani făcea cinste și cum avea unul astăzi și mâine altul, iar rachiul dela crâșma de peste drum, fiind mai bun ca apa, fie-care revenea mai vesel și mai înviorat de cât a plecat. Mai grele erau, firește, donițele când se întorcea, dar apa din ele oglindea o bucată de cer și cel ce purta frântura asta de firmament în spate, nu lua în seamă greutatea care îl apăsa.

La mâncare era sobru și te miri cum se nutrea atâta namilă de om cu o frântură de mămăligă și un dârap de brânză mâncat în grabă. Umbietul lui greoi apoi răsuna din nou în curte,

după măruntele trebi, fără a-și eși din pași fără grabă, cu căciula mare de oaie dată pe ureche, cu mustața retezată scurt, în cămeșoi și în ȋtari, cum se purtase întotdeauna, așa îl vedeai cât ținea ziua.

Glumele femeilor îi lăsau rece, căci nu era aplecat spre grațiile sexului și ori cât își pusese ele în cap să-l încurce, el isbutise să rămâie tot flăcău. Sările avea din nou convorbirea cu bivolița, mai rănea grajdul, mai aducea un rând de apă, cumpănindu-și cobilița între umeri și apoi se culca, ca să reînceapă a doborzi, de la capăt, aceleași treburi, neschimbate.

De douăzeci și cinci de ani făcea acelaș lucru, fără să se întrebe când au să se isprăvească aceste toate, când are să contenească munca lui de Sisif, gestul lui de Danaidă. Au toate însă un sfârșit și gospodăriile cele mai temeinice, printr'un joc al fatalității, se desfac și ele. Stăpânii se duc în ȋntirim și copiii, ajunși mari, apucă fiecare încotro îi duc nevoile și pe dâșii, fără a se mai întreba de cei rămași în urmă.

Lor li se pare firesc, căci viața imperioasă îi chiamă, dar cel rămas pe urma lor, cel obișnuit de un sfert de veac să facă aceleași lucruri la anumite ceasuri, să vadă aceleași fețe cunoscute, să asculte aceleași porunci, ce poate să facă el rămas singur, și ce-a făcut bietul Moș-Toader după ce ne-am răzlețit noi în lume?

Singur a rătăcit poate o bucată de vreme căutând să se deprindă. Cât a mai avut bătaie a mai privit viața prin licăririle unui pahar de rachiu; apoi, ne mai simțindu-și greutatea cobilitelor pe umerii bătrâni, a avut nostalgia lor de sigur, și a căutat să intre la alt stăpân.

Din loc în loc a rătăcit poate, mișcând o bucată de cer în donițele lui pline, până ce într-o zi a căzut undeva pe stradă și a fost adus pe lespede asta rece, unde întâmplarea mă făcu să-l regăsesc din nou.

Cadavrele spitalelor însă, sunt de cele mai multe ori anonime, ele sunt un număr și n'au nici o poveste. Morții aceștia sunt acei ce au murit singuri, fără să aibă pe nimeni la căpătâiul lor, sunt acei ce n'au avut nevoie să pună în mână lor înghețată o făclie aprinsă pentru a-și lumina drumul intrând în veșnicie.

Cu scalpелul în mână stam dar gata să fac o secțiune, pentru a răspunde juriului la întrebarea ce mi se pusese. Enorm și rigid însă trupul ce sta pe marmura rece, m'a înfiorat când l'am atins. Mămile mele, deprinse cu atâtea cadavre pe cari le disecasem, pentru întâia oară au tremurat, fără să-mi dau seama.

Am crezut întâi că era emoția pentru cele ce aveam să răspund și nu-mi puteam închipui că mânilor au poate memoria lor, că tactilitatea mea își aduce aminte, că în degetele mele, care ținuseră de atâtea ori, când

eram copil, mâna bătrânului acesta, în care era să-mi înfig lama scalpелului, se deșteptase senzația pe care o primise cu douăzeci de ani înainte și trăia acum din nou ca o ultimă desmierdare.

Ce am resimțit însă, nu pot spune, căci nu puteam da un nume acelei desmierdări venite de dincolo de amintirea creierului, a cui era atingerea asta nu mi-o puteam lămuri și atunci, cuprins ca de o spaimă, mi-am întors privirile brusc spre capul mortului, dar capul rătezat lipsea, de pe umeri. Cadavrul anonim, ce trezise în vârful degetelor mele amintirea aceasta ciudată, urma să-și păstreze enigma.

Umerii aduși purtau stigmatul muncii, se vedeau încovoiați de-o povară, dar ce sarcină a-nume duseseră ei în viață, nu se putea ști; palmele noduroase istoriseau povestea muncii de rând; genunchii lăsați tradau și ei, ca și umerii, multele greutăți ce le purtase în spate omul acesta pe când trăia. Amintirea mea totuș, cu toată sfortarea ce făceam, nu fu în stare să reîntregească capul ce lipsea deasupra trupului, care purta o dungă roșie în jurul gâtului.

Vrând să mă înving însă și să mă reculeg, căci morticolii din fața mea dădeau semne de năruire, mi-am luat din nou scalpелul și am căutat să fac incizia. Dar mai lămurită, mai fățișă parcă, amintirea aceasta ciudată, ce dor-

mia în vârful degetelor mele, se trezi din noaptea. Prelungă acuma stăruia, alunecând de-alungul mâinii mele ca urma unei desmierdări simțite de curând. Da, degetele mele își aduceau minte, cu siguranță, și atuncea fără să știu cum și prin ce împerechiere fulgerătoare de gânduri capul ce lipsea trunchiului veni singur și se așeză pe umeri.

Era capul lui Moș-Toader, pe care îl părăsisem noi copiii plecând în lume, care surâdea blajin și trist sub mustățile lui tunse. El era decapitatul de pe masa de piatră, ai, lui erau umerii aceea încovoiați de greutatea ciuturilor pline, în care clătinase atâta vreme cerul, a lui atingerea aceasta ușoară ca o desmierdare, ce mi-o trimesese de dincolo de viață...

Și cu lacrimile în ochi, fără a lămuri nimic juriului din fața mea, de teama de-a nu părea ridicol, am aruncat scalpul și am cerut să mi se dea alt cadavru.

Arivistul

Arivistul e un om care nu pierde nici o ocazie pentru a se manifesta. El se pleacă, se multiplică, șerpuește, ciulește urechea ici să asculte, prinde o vorbă pe care o reține, căci îi va trebui mai târziu, violează intimitățile, și are o serie nesfârșită de măști pe care le preschimbă după împrejurări. Calități mari de inteligență, ori substrat de cultură serioasă nu e nevoie să aibă. Pospaiul e de ajuns și, când nici nu te gândești, din omul intim de eri, din nevoiașul ce împărțea cu noi toți, cei nepăsători de soartă, nevoile, îl vezi deodată ajuns cine știe unde. Pentru aceasta e drept că a cheltuit o energie incontestabilă. Visurile nu l-au ținut pe loc, idealurile de-asemeni i s'au părut un bagaj inutil, și e știut că, cu cât ai mai multe bagaje, cu atât e mai greu de călătorit.

Eu unul am cunoscut mulți de aceștia, și le dau dreptate, pentru că, ori cum, au muncit în felul lor. Și-au trudit mintea în fel de fel

de combinații, au sondat și au făcut incursiuni pe toate terenurile, în sfârșit n'au stat cu mâinile în sân.

Pe mine ce mă miră, e o altă categorie care a ajuns la aceleași rezultate făcând tocmai contrarul acestora.

Odată cu schimbarea guvernului, capitala a fost aproape inundată de astfel de specimene, oameni de cari n'am mai auzit de ani de zile și pe care-i crezusem morți ori niverați de mult. Specimenele acestea nu locuiesc la centru și sunt produsul exclusiv al provinciei. Sistemul lor de-a ajunge este acela de-a sta pe loc. Ei stau; au darul înăscut al inerției. Ocupă un loc definit în spațiu, așa că, fatal, la un moment trebuie să dai peste ei. Întâmplările lucrează pentru aceștia. Ei stau și în timpul acesta vremea se preschimbă. Moartea are grijă din timp în timp să rărească rândurile.

Apoi alții pleacă, găsindu-și interesele aiurea ori nepriindu-le atmosfera monotonă în care trăiau. Fatal, cei rămași, dela un timp trebuie să se numere, și numărați așa cum sunt, politica trebuie să-i împartă în partide. Trebuie un număr hotărât de partizani când sunt două abere, pentru a putea lupta, și e natural, că oână să importezi pe altul, trebuie să dai peste el ce stă, și el, n'are de ce se împotrivi. Și că iată-l consilier comunal astăzi, primar

peste câtva timp, apoi când se mai întâmplă, cum s'a întâmplat la noi, să se mai ivească și-un al treilea partid, cel ce veșnic a stat, e firesc să devie și el un om de Stat.

Luptele se dau aprige, războiul se încinge, conștiințele se etalează, banii isvoresc, aspectul obișnuit al micilor orașe se preschimbă, cei din urma bătauși își aduc aminte de rentabila lor meserie, și impasibilul nostru specimen, fiind dat că a ocupat diverse funcții însemnate, e purtat și el de curent înainte, și pus fără voe să candideze. De vorbit nu vorbește, fiind dat că unui deputat nu i se cere absolut să vorbească, ci să fie un număr, să implinească o majoritate. Apoi chiar-dacă ar vorbi, ce-ar putea spune inertul individ? Ce poate să facă o stridie, de cât să-și deschidă scoica și să caște. Ce poate să facă un zid decât să reperiute? Cum se poate afirma o minte, care a stat într'un fund de craniu ca un burete într'un jghiab de stâncă? Să s'ai și să taci, ah sfântă tăcere câte nu spui tu! Să stai, ce dulce mai e numele tău hodină! Să fii imuabil ca o piramidă peste care trece vremea, și cu toate acestea să poți rezista urâtului, eternului cotidlian, veșnicelor întâmplări mărunte, și să n'ai puțința de a evada sau curajul de a te sinucide. Să te lași așa, să te ducă forța oarbă a vremurilor, să fii scândura netrebnică pe care

a rupt-o un puhoi dintr'un gard și-o duce înainte, și să nu-ți fie rușine, să zici că ți se cade! Să vii să te instalezi, să ți se pară că locul unde te-a adus puhoiul ți-e familiar și că-ți era desemnat de mai înainte. O dulce inerție, ce mare mai ești tu!

În jurul nostru viața pulsează: văd tineri culți ce muncesc din greu, supuși de nevoile zilei să facă cele mai ingrate meserii, minți frumoase cari nu au nici una din aceste două mari calități pe care le-am spus mai sus, care se istovesc și orbecăesc în beznă, care pentru că n'au știut să se multiplice ori să se furișeze, să-și plece urechea ca să prindă un cuvânt din care va țese o intrigă, n'au știut să facă frumos la cucoane și să frecventeze faivoclocurile și saloanele, sau n'au putut de multă viață ce clocotia într'înșii să stea pe loc în atmosfera de provincie nepriitoare lor, și-au luat-o morțiș înainte cu zăbala în dinți, ca să-și ducă răzvrătirile pretutindeni, zâmbind triști la citirea acestor rânduri...

Ei zâmbesc, dar zâmbetul lor e fioros ca zâmbetul acela pe care-l zugrăvește agonia pe gura muribunzilor. Zâmbetul acela ascunde amărăciuni și înjosiri, maschează o revoltă ce mâine sau mai târziu va trebui, ori cum, să izbucnească.

Ei zâmbesc azi, parcă nu văd lumea care-i impresoară, parcă nu-și dau seama că înfricoșata vreme curge peste ei și că, în timpul acesta, cei șerpuitor. ca argintul viu, ori cei inerți ca bieteile stridii, acaparează toate erariile și urcă toate măririle, bătându-și joc de ei.

Ei zâmbesc, dar mâine zâmbetul va dispărea și, nefiind capabili de a urma cele două rețete amintite mai sus, având prea multă mândrie și prea multă inimă pentru a o face, își vor da seama în sfârșit cât de năpăstuiți au fost, și vor începe să se strângă...

Durerile lor, puse la un loc, vor face o forță covârșitoare, înjosirile mari le vor da avântul ca să crească puhoi și să năpustească matca, și atunci, revărsarea aceasta va fi în adevăr aceia mare, căci contra ei nu se va putea nimic opune...

Privind o sferă terestră

Am în fața mea un glob terestru. Un albastru uniform spune imensul oceanelor, marea împărăție a apelor, nemărginirea mișcătoare care nu-și mai află astâmpăr, fluidul element ce predomină asupra uscaturilor. Figuri bi-zare, pe care aleargă umbre ușoare ce înseamnă uriașii munți, dungi alba scrise ce sunt fluviile mari, locuri goale și necunoscute ce sunt imensele pustiuri pe care n'a călcat poate pas de om, zugrăvesc continentele.

Cu cât curba urcă spre poluri, mai trist, mai gol, mai necunoscut, se întinde rotundul pe care trăim. Acolo stânci de ghiață dăinuiesc de veacuri, ghețari uriași își ridică ascuțitele vârfuri spre cer, eratice blocuri coboară des-robite din când în când de soarele avar, ca să vie spre noi.

Imensul albastru, ce înrămează ceiace n'au putut încă să cuprindă valurile, e însemnat cu toate acestea de slabe cărări negre, de puncte

de cerneală așezate unul lângă altul, de un paianjeniș de fire încurcate, ce-și povestesc tovarășiile ce le-au legat o. menii, de nevoile ce au întins punți mișcătoare dela uscat până la uscat, pentru ca fie-care să-și poată schimba rodul ce i-l'a hărăzit darul soarelui și să se poată îndestula pentru a-și perpetua progenitura. Pe cărările acestea mișcătoare de când e lumea, albe pânze s'au întins și negre catarguri s'au mișcat dușând cu încredere toată schelăria lor de lemn, spre alte țări și alte continente, neavând altă busolă de cât înghețata crisantemă de argint a stelei polare.

Nume pline de faimă se cetesc pe rotundul globului, sonore nume care nu mai spun nimic de cât gloria unui trecut, puncte de doliu și de umbră, cărora numai luminile lunare li se mai cuvin...

Civilizațiile au mers și cu trudă și răbdare au străbătut continentele, dinspre orient spre occident a călătorit lumina...

De-asupra, uriașul cer cu înfricoșatul lui norod de lumini s'a preschimbat poate și el, multe astre poate s'au sfărâmat și multe altele și-au arătat deodată fața luminoasă, rupând învelișul de catifea care îmbracă neantul.

Foarfeca întâmplărilor, ca un copil care se joacă, schimbă și va schimba neconținut fața nemărginitului univers: legi fatale mișcă puteri necunoscute, deslănțuie cataclisme, de-

cretează morți, pe cari nici nu le putem bănuir, și noi pe rotundul acesta, care e globul nostru, ne înșelăm, stropim cu picături de sânge hotăre ce zicem că le-am moștenit din străbuni, ridicăm tot felul de steaguri pe cari ard toate culorile împrumutate prisme solare ca și curcubeul.

Mișc însă globul și văd țara mea, bucata de pământ, udată și ea de atâta sânge și lacrimi, pe care m'am născut și mă întreb de ce, din tot globul acesta imens, împrejmuit de atâtea ape albastre care așteaptă pacienți ca să cuprindă uscatul, mă înduioșez mai mult. Amintirile vin, cu glasul lor depărtat, cu farmecul lor straniu, cu duioșia lor, contra căroră nu poți să te aperi; cu cenușa tristă ce-o poartă pe umeri și pe față, cu surâsul trist ce-l au morții pe marginile gurii, ca să mă cheme, dar le înlătur...

N'au drept oare atâția cari s'au născut ca și mine pe același pământ, învărtind sfera aceasta pe care se zugrăvesc atâtea uscături despărțite de linii albastre ale apelor, să-și recheme și ei amintirile, să se lase legănați de farmecul lor, să-și caute în fața râurilor icoana pe care o aveau când erau copii, să plângă și să se înduioșeze de priveliștile pe cari le-au văzut de când s'au născut; și îmboldiți de aceasta, să-și rostească durerile și bucuriile în graiul pe care l-au învățat și pe care îl găsesc mai sonor și mai apt de a se

exprima, cum o fac și eu?

Viața curge ca un fluviu imens și noi suntem viața. Imensul fluviu are însă două maluri și mulți dintre cei-ce ne-a aruncat întâmplarea pe infima noastră bucată de pământ, ce-o văd zugrăvită pe globul terestru, stăm despărțiți de adâncul albiei în care aleargă valurile

Acelaș cântec ne murmură și unora și celorlalți, neântrerupta goană de unde; aceleași priveliști vedem și unii și ceilalți în limpezimi; aceiași nori, ce întunecă fața apelor, ne întunecă pe unii și pe ceilalți; aceleași melodioase cântece, ce le trezește fluidul element, ne lovește auzul și se repercută în sufletele noastre..

Și cu toate acestea stăm de-oparte, nimenea nu întinde o punte, nimenea nu se întreabă că cernutul mărunț de pulbere și de nisip, că rostogolitul pietriș care face albia râului peste care curge nepăsătoare sonora melodie a apei care merge aiurea și se depărtează neconținut de noi, l'a adus de cine știe unde și l'a lăsat aci pentru că n'a putut să-l ducă mai departe.

Petrișul acesta care formează albia, patul acesta mișcător de silexuri și de cremene, izvorul acesta greoi și material, căci e și el un izvor care mușcă, s'a înfrățit cu toate acestea. Rostogolit de valuri și aruncat din pripor în pripor s'a rotunzit și a luat aceiași formă, s'a asemuit și a devenit uniform, s'a șlefuit și a alunecat, a făcut concesii poate și și-a pierdut întâia față, și-a renegat colțurile și asperitățile,

ca să se poată aciui și face un conglomerat peste care să treacă fluctuantele ape, care se duc aiurea ca și vremea.

Așa am venit și eu poate și m'am așezat, imensul fluviul al timpului m'a purtat și m'a adus de aiurea, ca și o piatră fără amintire, am uitat pe unde am fost, nu vreau să mai știu ce valuri au trecut peste mine, nu simt decât înfrățirea firului de nisip, și a cimentului întâmplător care m'a făcut un tot.

Iubesc dar albia peste care curge vremea, iubesc patul unde m'am aciuiat, iubesc firul de nisip care m'a legat pe vecie cu celelalte tovarășe...

Aceste sunt gândurile ce-mi vin învârtind sfera terestră. Ghemuitul și micul contur pe care îl scrie țara mea față de imensitatea marilor continente, mi-e scump pentru că aici m'am născut, mi-e scump pentru că am uitat pe unde m'au purtat valurile: mi-e scump pentru că nicăiri nu m'aș recunoaște, pe unde m'aș putea întoarce; mi-e scump pentru că amintirea altor vremuri a murit în mine...

De-asupra mea, cel ce mișcă nesfârșitele infinituri de globuri, precum mișc eu acum, jucându-mă, sfera aceasta de carton, zugrăvită în tot felul de culori, căreia îi dă necurmat asalt nemărginitul apelor albastre, oare nu cată el ironic la mine, văzându-mă privind cu nespusă duioșie dunga neagră pe care un

geografiscusit a conturat-o împrejurul țării mele, Ce-mi pasă, eu cânt sfidând zâmbetul lui și când privesc celelalte continente, surâd și îmi spun că aici unde m'am născut, aci se va desbrăca făptura mea de lut și aci voi lăsa schela mea de oase, care se va face pulbere și se va întoarce în pământul cem'a ocrotit, în bucata aceasta infimă pe care o dungă de tuș o mărginește de imensitatea sferei terestre ce o învârt astă-seară între degete, gândindu-mă numai ce va deveni turburatul meu suflet după moarte.

pretutindeni ca doi buni tovarăși, frageda tinerețe rozalbă a unui vișin nu-și juca oare umbra pe scările de marmură ale unui templu zidit acum ani o mie, frumusețea juvenilă a unei brune fete nu visa oare pe lespedeșle șlefuite a unei fântâni ascultând o gură de apă, care îngâna un cântec străvechi cu aceleași note ca și pe vremea lui Tiberiu?...

Pulbere nouă de floare cu pulbere veche de secole, tinere aripi de păsări pe vechi adăposturi de temple, murmure clare de ape ce cântă aceleași cântece triste, albă risipă de soare și neagră risipă de noapte, nu sunt gemene aceea, nu sunt pretutindeni alături.

Alături erau și firesc mi se părea să reviu la viață, cum firesc mi s'ar fi părut să și mor. Îmbătarea, însă, de viață, ce mi-ai adus-o tu primăvară, n'am resimțit-o niciodată atât de puternic...

Priveliștile acelea, mirosurile toate, luminile multe și multiplele forme, atunci le-am înțeles întâi și atunci am priceput ce însemnează să ridici în fața soarelui un templu, să-ți însemni numele pe pedestalul unei statui, să privești dincolo de marginea vieții și să te bucuri de rotundele globuri ce ți le-a pus Dumnezeu sub pleoape, ca să poți vedea ce frumoasă e lumea într-o dimineață de primăvară, sub albastrul cer al divinei Italii.

Două glasuri

Subt cerul tragic o singură dungă de lumină însângerată a mai rămas luminând naltetele zări. Ca o ultimă ghiulea strălucitoare și aprins de licăriri, soarele a căzut după deal, trâmbete mari de neguri, amestecate cu fum, târându-se de pretutindeni, s'au ajuns împânzind funebrul peisaj unde s'a dat lupta...

Petele mari și capricioase ale sângelui căzut, ici pe-o prispă de casă, colo pe o foaie ce visa la o margine de drum, s'au întunecat și ele, au mânjit marginea unei ciuturi peste care se pleacă să bea o gură însetată, a pătat o albă aripă de pasăre ce venea să caute și ea o lăcrimă de apă vie, și-a pus stigmatul doveditor al sălbăticiiei pretutindeni pe unde a trecut biruința sau înfrângerea și a odrăslit în floare roșie pe mohorâtul câmp stăpânit de moarte.

De un tropot surd de copite îmi mai aduceam aminte și apoi urechea mea lipită la pământ, ca atunci când eram copil și cercam să

prind depărtatele sgomote, n'a mai auzit nimic.

Tăcerea, ca o mare pânză udă, s'a așternut peste toate vibrațiile. Nici un vânt nu bătea, ca să trezească un svon; nici o gânganie nu mișca un fir de iarbă, ca să se pornească o undoire; nici o pietricică nu se desprindea dintr'un mal, ca să rupă funerara pace.

Era o liniște din acelea care nu se lasă de cât în urma zăpezi'or mari, după ce-a fulguit îndelung și nu știu pentru ce, ridicat pe un cot, mi s'a părut ciudat că nu văd în jurul meu livada lumină ce o au troenele, ci numai negrele și funebrele covoare ce le întind umbrele în așteptarea nopții.

O durere vie mă făcu să duc mâna la frunte și să-mi aduc aminte ce se întâmplase cu mine.

În învălmășita goană a retragerii, în care abia mai putea vedea luminoasele frânturi colorate ale steagului, căzusem lovit pe marginea drumului unde, călcat de frații și tovarășii mei ce n'aveau vreme să se înduioșeze, rămăsese singur și părăsit sub uriașa boltă a cerului.

Alături de mine, o roată de tun înămolit își zugrăvia spițele pe cer ca niște minutare de umbră oprite pe ochiul unui cadran într'un ceas fatal, iar după silueta ei linia întinsului câmp, unde mulți alți ca și mine căzuseră desigur, acolo unde-i ajunsese ceasul rău.

Impăcat cu soarta, în liniștea și singurătatea aceia mare ce mă împresura, simțeam că mi-era lesne să mor. Cu fața în sus, pândind întâile licăriri ale stelelor, așteptam neclintit clipa din urmă și, nu știu cum, simțeam chiar un fel de voluptate, știind că nimeni nu se va apleca pe agonia mea și că voi muri liniștit, cu ochii mari deschiși spre zarea de lună ce începea să rumenească cerul.

Dar, în liniștea aceea nesfârșită și întunecată, deodată un glas de durere chemă după ajutor. O plângere lungă urcă, se târî în aerul adormit, se apropie de mine, trecu mai departe, negăsind parcă ce căuta și tăcu din nou ca și cum n'ar fi fost de cât o părere.

Infiorat, mai întâi am crezut că poate-i ecoul propriului meu glas, al propriei mele chemări după ajutor ce-mi scăpase, fără să-mi dau seamă; dar glasul, celui ce poate sta să moară ca și mine, înfricoșat de singurimea ce-l împresura, reîncepu iarăși mai sfâșietor, mai îndurerat și mai plin de spaima morții.

Impăcarea ce-o simțeam cu o minută mai înainte în fața necunoscutului, în care stam să intru, pieri. Și-acum, când auzisem un glas omenesc, o durere ce era soră cu a mea, nu mai voiam să mor și aș fi vrut pe cineva la căpătâiul meu, ca să pot înfrunta agonia....

Și-atunci, ca un răspuns plângerii acelea, ce trezise în mine dragostea de viață, răsulând

îndelung, am răspuns cu o altă plângere, cu un alt strigăt de ajutor, la care glasul nevăzutului muribund s'a trezit din nou, simțind și el de sigur ca și mine că nu e sigur în fața morții și că o durere necunoscută se înfrățește cu a lui.

Sus, cerul larg se înflorise cu stele. Ca ochii licăritori ai altor răniți poate, cari căzuseră pe întinsele câmpii azure, nenumăratele puncte luminoase clipeau în înfinit privind la mine și din minutul acela, la intervale, glasurile noastre urcară regulat îmbărbătându-se unul pe altul.

Știam că nimeni nu putea să ne dea ajutor, că împrejurul nostru tăcerea și singurătatea erau nesfârșite, că nici un fanar nu avea să-și arate ochiul de foc, că nici un brancard nu avea să se legene și că trebuia ori cum să murim acolo, dar dragostea de viață ce doarme în fiecare e nesfârșită și gemătul acela, pe care îl aruncam unul altuia, era o îmbărbătare, era ca un fel de imbold, care spune „stăruie înainte” care întrebă „mai trăiești tu?” și care răspunde „eu tot mai trăiesc”.

Și cât a ținut plângerea aceea a necunoscutului, viața mi s'a părut cu putință, stăruința firească, nădejdea ceva sublim.

Una după alta însă, stelele au murit, luminoșii ochi de sus și-au închis pe rând pleoapele, și plânsul abia a mai ajuns până la mine, până ce a urmă a tăcut.

De geaba mai întrebau gemetele mele: „mai trăiești tu? Ori ai murit — răspunde!”. De geaba repetau: „răspunde!”... căci glasul de la un timp n'a mai răspuns și eu iarăș m'am simțit singur și am consimțit să mor închizând ochii...

Un alai nesfârșit de oameni, mânat de vâl-mășag după un steag ce-și flutura culorile într'un nour de fum, a trecut parcă peste mine, un sgomot surd de glasuri pline de spaimă s'a înălțat, un uruit lung de roate și de pași grăbiți au trecut ca o furtună și s'au depărtat apoi, și iarăș n'am mai știut nimic, — până m'am trezit în patul alb al unui spital...

Al cui era gemătul acela, ce venise până la mine în noapte; al cui era strigătul acela de ajutor ce se înfrățise cu al meu, făcându-mă să stăruiesc la viață; cine era fratele acela ce-și amestecase agonia mea cu a lui și de ce-a tăcut și n'a mai răspuns, — nu am putut să știu niciodată.

Cucuveaua

O tăcere nețărmită, ca și cum tot cuprinsul ar fi fost vătuit de zăpadă, împrejmuită căsuța din fundul curții, în care stam într-o noapte de toamnă.

Pe cerul nemasurat de nalt, luna, ca obosită de a fi urmat mereu aceeași cale, se avânta ca un balon pierdut, voind să urce parcă dincolo de raza ochilor noștri pământeni și să nu-și mai poarte melancolia rotundului de ghiață de-asupra acelorasi priveliști.

Ca un praf de marmură, bruma argintie coperea streășinile, grajdurile de lângă poartă scripia pe vârfurile spinilor de pe garduri, și se risipea pretutindeni, jucându-și fosforescențele în lumină.

Singur cum eram, după cum citisem până în târziu sub lampă și ascultasem ce spun tăcerile căzute peste singurătăți, după ce mă încredinșasem că străjerul, ce-mi păzia în fiecare noapte curtea, își luase locul obișnuit pe scara

balconului de piatră, am lăsat să-mi cadă cartea din mână și am chemat somnul.

Dar sunt nopți făcute așa, se vede, când somnul, cu cât îl chemi, cu atât fuge mai departe din ochii tăi. Nopți stranii, când bătaia inimii tale însă-și te înfioară, de parcă ți-ar fi străină, când lucrurile misterioase ce dorm în fiecare din sufletele noastre prind contur și toate amintirile încep să-ți vorbească, făcându-te să înțelegi și mai bine că singur și părăsit de toți ești în lumea asta largă.

Din balcon, răsuflarea tihnită și ritmată a străjerului urca neîntreruptă, și-acum, stând așa cu fața în sus între perne, mi-l rechemam înaintea ochilor, cum îl văzusem înaintea de a mă culca. Cu pușca lângă dânsul, pe a cărei oțete albul lunii scria o dungă înghețată, cel ce mă păzia, cu fața întoarsă către mortul astru ce călătoria ca un balon pierdut în înălțimi, adormise de mult, cu un braț adus sub cap, iar cu celălalt întins spre armă așezată lângă el.

Să fi fost o părere numai, un joc capricios de umbre și de lumini, o închipuire pricinuită de spaima ce ți-o dă marile tăceri: — dar fața celui ce dormea în minutul acela, când mă aplecasem peste el, nu mai avea figura străjerului pe care o cunoșteam, ci o înfățișare cu totul aparte, a altei ființi, pe care parcă n-o văzusem niciodată încă.

Sub luciul alb al lunii, figura celui ce dormia era aceea a unui om ce pare cuprins de-o spaimă nevăzută, o mască lividă chinuită de-o primejdie ce se apropie și pe care n'o poate înlătura, o față crudă și bestială care își ascundea gândurile sub pleoapele închise de somn.

Eram doi străini împrejmuiți de larg pustiu, doi inși îndepărtați prin naștere, făcuți din alte întâmplări. doi oameni din cari unul își încredințase viața și averea celuiilalt.

Asupra somnului, când mintea călătorește în lumea viziunilor și mâinile moi rămân neputincioase de-alungul așternutului, trebuia să vegheze celălalt, cel ce dormia cu pușca lângă dânsul; — și eu nu mă întrebasesm niciodată până în noaptea această de toamnă, cum putusem să-mi încredințez zilele unui om a cărui viață și trecut nici nu încercasem măcar să le cunosc.

Cuprins de gândurile acestea, m'am sculat ușor din pat și, apropiindu-mă de geam, am dat perdeaua încetișor într-o parte, ca să privesc în balcon.

Nemișcat, cu fața întoarsă spre lună, așa cum îl lăsasem, străjerul dormia, făcut parcă una cu scara de piatră. Aceiași lumină rece scânteia pe oțelurile puștii așezate lângă el și aceiași față chinuită își urma gândurile prin somn. Pe masca aceea bătută de lună,

peste care șuvițele de păr negru șerpuiau, păreau că o voință lăuntrică luptă contra cuiva, că un imbold obscur încearcă să convingă, că un gând sălbatic își face loc și o întetește să se trezească, spre a aduce la îndeplinire un plan pus la cale înaintea somnului, dar că o putere biruitoare o ținea locului și n'o lăsa să se deștepte.

Dincolo de marginea gardului și de porțile închise, începea pustiuul negrelor țărini, îndărătul albei căsuțe ce privia cu geamurile ei sfioase, noaptea unei păduri seculare, iar dedesupra uriașa boltă a cerului.

Cea mai sfâșietoare chemare după ajutor putea să se ridice, fără să ajungă nicăeri, cea mai îndurerată rugăciune să se înalțe zadarnic și singur somnul acestui om, ce-și destăinuia fără să vrea gândurile, ținea legată încă moartea.

Și-atunci, ca un răspuns dat gândurilor mele un țipăt înfiorător de cucuvae, pe care n'o, auzisem niciodată până în noaptea aceea, răsună deasupra casei și se strecură prin horn, ca un râset strident, până la mine.

Filele romanului început, ce albiau pe măsută, fluturată, flacăra candelii de lângă iconostasul de argint flutură și ea și câteva umbre livide își mutară locul.

Și în aceeași clipă, brațul inert al celui ce dormia, la chemarea aceasta prevestitoare de

moarte, se mișcă de odată, pipăind cu mâna pârăasă locul unde era pușca, dar ca și cum ar fi fost ținut de ceva, se întinse din nou și rămase neclintit.

Străbătut de un fior, am lăsat atunci să cadă perdeaua încet, cu gândul să mă culc și să-mi alung închipuirile, dar, în minutul acela într-o bătaie de aripi, sin-strul glas de pe casă reâncepu iar, strecurându-se dealungul hornului și mai clar până la mine.

Cineva trebuia să moară, de bună seamă, în noaptea asta, un lucru ce nu se putea în-lătura trebuia să se întâmple după credințele în cari eram crescut, și deci unul din cele două ființe adăpostite sub acelaș acoperământ trebuia să treacă printr-o primejdie de moarte.

Și, împins de un gând, atunci chemat ca de o putere misterioasă, ascultând ca de o poruncă, am uitat că moartea mă pândea poate după ușă, am împins-o și am eșit în balcon, în noaptea albă de lună, m'am strecurat ușor lângă cel ce dormia cu mâna crispată lângă pușcă, am luat-o de lângă el și, pășind peste somnul lui, și peste moarte, poate, am alergat în curte.

De-asupra ogeagului alb, pasărea ca și cum n'ar fi auzit nici un zgomot, se zugrăvia pe cer și își urma cântecul, vrând parcă să mă cheme prin horn, neștiind că moartea pe care o anunța era moartea ei însăși și că lugubrele

prevestiri ce umpleau aerul în dauna ei aveau să se împlinească.

Recă am simțit o clipă patul puștii lipit de obrazul meu, vie s'a aprins scânteia oțelului pe capătul țevelor, fulgerător a prins ochiul meu neadormit silueta lugubrei păsări zugrăvite pe cer și apoi curtea s'a umplut de zgomot și de fum.

De-a rostogolul, în tăcerea întreruptă ce stăpânea singurătățile, ca o umbră pasărea lunecă de-alungul coperișului prăfuit de brumă și dispăru de cealaltă parte a casei.

Și până a fost să văd, din nourul de fum ce mă înconjura, cel pe care îl lăsasem adormit pe scara de piatră a balconului, fi-roasa figură chinuită de un gând rău în timpul somnului, cu fața lui bună și liniștită, pe care i-o cunoscusem totdeauna, și în care ochii ar.d.au cu licăriri stranii apărut și întinzându-mi pasărea sură și plină de sânge, îmi zise:

„Ți-ai ucis moartea, cucoane“.

Fluturul rampei

Lumea asta e plină de ființe ciudate. Unii iubesc lumina soarelui și alții se găsesc bine numai la lumina lunii, sunt ființe de zori și sunt ființe crepusculare. La teatru însă, cu ajutorul unui cer rulant, luna ori soarele poate să apară sau să dispară după voință, lumină ori umbră se poate face ori când și anotimpurile nu cunosc calendare.

În jurul acestui templu dar, în care toate sunt cu puțință, mișună cele mai paradoxale ființe: autori la modă precum și autori demodați, aspiranți la glorie ori nostalgicii de aplauze, actori care au jucat un rol și care vin să-și speculeze economiile, vechi afișe ambulante pe care odată a fost scris un nume, contramărci pălite, uzate bilete de favoare, palide măști șterse și câte alte triste sau vesele efigii.

Tot acest norod însă, care a trăit mai mult sau mai puțin din viața teatrului, își are ros-

tul lui, căci ce este scena, dacă nu o vastă punte de lemn, o închipuită navă de scânduri pe care o serie de oameni adunați de întâmplări, suferă de aceleași dureri, ori se înveslesc de aceleași bucurii, navigând unii spre glorie ori alții spre cine știe ce abisuri.

Pe un singur specimen nu-l pricep, căci acesta e o ființă aproape impersonală. Nu e nici o creațiune a zorilor, căci nu poartă nici o aureolă de raze pe frunte, nici o paradoxă a crepuscului, căci el nu face umbră nimănui. Ziua are culoarea vremii, noaptea poartă cel mult reflexul blond al unei halbe de bere, pe față, căci nu e vițios, și singurul moment când acest specimen capătă într'adevăr viață e acela al ceasului când mijesc zorii rampei.

Ca fluturul ce-a stat invizibil ziua, luând nuanța floarei în care a dormit, și dă năvală vâslind spre întâia rază ce-o aruncă un bec Auer, tot astfel apare și el atras de magica lumină a rivalților. Autor însă nu e, actor de asemenea, amant titrat al vre-unei vedete,— din comitetul de lectură nu face nici atâta,— din comitetul de lectură nu face parte, din cel de administrație nu a fost, vreun post între multiplele posturi ce le are un teatru la dispoziție nu ocupă, șef de clacă nu este, căci această sgomotoasă și expresivă instituție la noi nu s'a introdus încă; și totuși el există și perzistă în a fi, în a se multiplica, în a se pune la îndemâna oricui vrea să afle amănuntul cel mai tănuț, despre cutare piesă

despre ori și ce decor sau despre ori și ce costum.

Cine este acest timp care știe tot,— mă veți întreba,— ce e omul acesta îmbrăcat în afișele care au fost gloriile altora, ce e zgomotul acesta de aplauze cristalizat și comprimat într'o ființă, ce face el, ce plăceri resimte, ce scop urmărește, al cui reflex este, unde se duce eco-ul pașilor pe care îl trezește, cheltuindu-și energia?...

Eu nu știu. Și cu toate acestea, când se aprind cele două lampadare, de-ar fi să ploaie cu găleata ori să viscolească ca la Polul Nord, să bântuiască o epidemie ori să fie anunțat un cataclism, să se joace „Cele două orfeline” ori „Hamlet”-ul divinului Shakespeare, alert și vioi, nerăbdător și îngrijat, îl veți vedea cu siguranță dând ușile într'o parte cu un gest măreț și intrând ca la el acasă.

Bilet—lui nu i se cere, controlor pentru el nu există, ușierii în fața lui se înclină, de la intrare saluturi în dreapta și în stânga îl întâmpină, ici schițează un surâs și dincolo aruncă o beza grațioasă. Pardesiul în grabă aninat la vestiar, îl veți vedea apărând între staluri, cu o ochire repede fulgerată peste marea de capete, el scrutează publicul, având aerul să facă parcă bilanțul rețetei, acelaș om apoi își va arăta cunoscutul chip, când într'o lojă când într'alta, acelaș surâs satisfăcut va

întâmpina actorii la rampă și aceleași mâni palide se vor ridica în aer, dând semnalul aplauzelor la căderea cortinei.

Căutați-l dar bine, și astă seara, și mâine, și la anul și mai târziu, și în lojă și în staluri, și la „Cele două orfeline” și la „Cometa”: și îl veți vedea cu siguranță, sau dacă nu-l veți vedea să știți că atunci a murit și că va reveni să joace gratuit rolurile de umbre și de spectre, care nu lipsesc din repertoriul teatrului nostru național.

FLORI ALBASTRE

Scuturate din crengi, una după alta, purtate de vânt ici-colo, muiat de ploi, foile și-au statornicit covorul împrejurul tulpinelor stejarilor bătrâni din dumbravă.

Din milioane de foi somptuosul așternut s'a întins acoperind pământul și acum iată că pretutindeni veștedul înveliș s'a îndulcit cu stropi albaștrii, s'a înveselit cu fărămituri de senin, s'a împodobit cu crâmpee de azur.

Sgribuliți, subț adăpostul foilor uscate, cei singuratici și răzleți, sfioși își ridică fragilul lăger și înseamnă aerul, când o pată violetă, când cu o albastră și nălucitoare scânteie.

La margini de drum însă, unde soarele e mai darnic, a odrăslit în pâlcuri, horbotând marginea veștedului covor.

Albastrul și violetul acesta risipit, de care vorbesc, frânturile de senin și lacrimile de azur pe cari nu le-am numit, sunt viorelele și to-

porașii noii primăveri de care eram așa de dornic.

Mătășos foșnește covorul vechi de foi uscate așternut la picioarele stejarilor mari și eu, plecat pe fărămiturile aceste albastre, uit cine sunt și culeg în mănunchi culoarea cerului, adun melancolia zărilor când cade amurgul într'un biet buchet efemer, cuprins de același farmec ce l-am resimțit în toate primăverile, de aceeași cucernicie aproape votivă, de aceeași melancolie neexplicabilă, pe care am resimțit-o totdeauna în fața veșnicei reîntineri a naturii.

Plecat de asupra veștedului covor, cu mâna tremurătoare culeg, ridicându-mi ochii din când în când spre o tovarășă ai cărei pași abia se aud printre foile moarte și care se pleacă și ea, ridicânduși din când în când ochii la fel cu florile ce le adună.

Grămadă țin eu în mâna mea stângă un mănunchi și grămadă ține ea un altul treptat crește culesul meu și treptat crește și al ei, grațios e gestul făcut de dânsa și stângaci al meu poate, aceleași sânt însă gândurile și melancoliile fie-căruia, căci se pot spune noile primăveri și noile mănunchiuri culese, decât că anii s'au adunat și ei în mănunchi și că aceleași mâni au cules alți toporași și alte viorele, care s'au ofilit de mult.

Printre copaci, aceia ce e dușmană tuturor

culorilor și nuanțelor, își urmează liniștit drumul, vine din afundul friguroaselor zări, fâlfăie în aer și se lasă jos, prefăcând în două mănunchiuri de umbră, în două mâni imprecise de fantome, albastrele mănunchiuri ce le purtăm.

Și biruiți de vânt și de noapte, iată-ne aproape acum, făcându-ne o singură umbră pe acelaș drum, purtând un singur mănunchi de toporași nopțateci în mâna mea, căci culegătoarea ce mă întovărășia mi-a întins mie povara florilor culese de dânsa.

Deosebitele gânduri ce-au întovărășit fiecare mișcare, tănuitele amintiri ce s'au trezit la fiecă picătură albastră culeasă, mutele fioruri ce ne-au străbătut, tremurătoarele mișcări ce le-a resimțit mâna flecărui, iată-le adunate la un loc, făcând un singur buchet de umbră.

Lumina lămpii, prietenoasa lumină, le-a redat însă viața într'un pahar de cleștar, odată ajunși acasă: o dulce mireasmă, ce nu are de cât un grai, s'a răspândit în aer împrejurul nostru și mănunchiul de umbră, prefăcut într'un mănunchi de flori violete, a prins să suradă și să înveselească cuprinsul subțercul alb de lumină.

Gândurile noastre, ori cât de deosebite ar fi fost, uitate în paharul acela de cleștar, unde le-am lăsat plecând, s'au ofilit alături, vrând nevrând, o singură mireasmă a stăruit în casă și s'a răspândit apoi prin fereștile deschise, risipită

de recele vânt al friguroasei primăveri, și mănunchiul aruncat cu dispreț s'a reîntors de sigur, să adaoge o ieacă de pulbere albastră multelor pulberi ce rătăcesc prin lume.

Risipită de vânturi, ori unde însă va cădea, fie pe lespede de un mormânt, fie într'un afund de noroaie, ea va răspândi ceva din noi, din albastra floare tănuită ce-o purtăm cu toții în adâncul sufletului nostru...

Viorele și toporași, lacrimi de senin și frânturi de azur, vor înveseli și la anul de sigur, veștedul înveliș ce se va strânge împrejurul tulpinelor stejarilor bătrâni din dumbravă; dar tremurătoarele mele mâni și acelea ale tovarășei mele se vor mai întâlni oare deasupra albastrelor lumini, ușorii noastre pași vor mai foșni prin uscatele foi, violetele noastre flori vor mai face un singur mănunchi de umbră într'un intristat amurg?..

Scuturate din crengi însă, una după alta, purtate de vânt ici-colo, muiate de ploi, foile își vor statornici covorul lor, mereu, precum mereu tot alte flori vor răsări, ca să fie culese de alte mâni și de alte melancolii, până va intra recele și nepăsătorul fier al plugului în dumbravă.

	pag.
Steluța	3
Intr'un amurg de toamnă	7
Paradoxele unui muribund	11
Numărul 27	18
Pe un volum ce nu se mai citește	22
Tunsu haiducul	27
Intr'o Duminică	37
Pământul	40
Mafia	47
Doi prieteni	52
Amintirile simțurilor	57
Arivistul	63
Privind o sferă terestră	68
O primăvară la Roma	74
Două glasuri	77
Cucuveaua	82
Fluturul rampei	88
Flori albastre	92

=====

Romanele cele mai cunoscute, unele de curând, altele de mult celebre, române și streine, sânt în cea mai mare parte, și vor fi toate publicate în „Biblioteca pentru toți“.

Le voi înșira aci pe cele rețipărite de curând, și numai pe cele mai voluminoase:

„Eugenia Grandet“, „Femeia la 30 de ani“, „Moș Goriot“, toate trei de Balzac; „Atlantida“ de Pierre Benoit; „Vinovatul“ de François Coppée; „Fromont și Risler“ și „Jack“ de Alphonse Daudet; „Ciocoi vechi și noi“ de N. Filimon; „O viață“ și „Bel-Ami“ de Guy de Maupassant; „Scene din viața artiștilor“ de Henri Murger; „Roșu și negru“ de Stendhal; „Viața la țară“ de Duiliu Zamfirescu.

=====